

Tartu Ülikool

Usuteaduskond

Pille-Riin Makilla

**Lähisuhtevägivald ja religioon:
uurimise hetkeseis ja Eesti koguduste olukorra algne kaardistus
viie pilootintervjuuga**

Bakalaureusetöö

Juhendaja dr. Roland Karo, lektor

Tartu 2020

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Lähisuhtevägivalla statistika Eestis. Uurimisega seonduvad probleemid ja teema olulisus.....	6
1.1. Lähisuhtevägivalla uurimise ja analüüsimise olulisus.....	8
1.2. Lähisuhtevägivalla uurimisega seotud probleemid.....	10
1.3. Haavatavus ja vastupidavus lähisuhtevägivallas	12
1.4. Lähisuhtevägivalla statistika Eestis.....	14
2. Lähisuhtevägivald ja religioon – ohvrid, vägivallatsejad, õpetus ja kogudused.....	18
2.1. Religioosse taustaga suhted ja lähisuhtevägivald	18
2.2. Kristliku seksuoloogia varjuküljed	19
2.3. Religioosse taustaga ohvrite ja vägivallatsejate haavatavuse ning vastupidavuse tegurid	21
2.4. Koguduste töö olulisus lähisuhtevägivallaga võitlemisel.....	23
2.5. Koguduste väljakutsed seoses lähisuhtevägivallaga.....	26
2.6. Lähisuhtevägivalla teemade avalik käsitlemine Eesti kristlike kirikute poolt	27
3. Tartu kristlike koguduste kokkupuude lähisuhtevägivallaga.....	32
3.1. Empiirilise osa eesmärk	32
3.2. Meetod ja uurimisküsimused	33
3.3. Valimi kirjeldus	34
3.4. Andmete analüüs ja arutelu.....	35
3.4.1. Koguduste kokkupuude lähisuhtevägivallaga.....	35
3.4.2. Sotsiaalsed võrgustikud kogudustes ja perekonna, vägivalla ja lähisuhtevägivalla käsitlemine kogudustes.....	46
3.4.3. Koguduste roll lähisuhtevägivallaga võitlemisel	49
Kokkuvõte	54
Allikad ja kirjandus	56
Summary.....	60

Sissejuhatus

Lähisuhtevägivald on meie ühiskonnas üks nendest nähtustest, mille eksisteerimisest me teame, kuid millest ülemäära palju ei räägita: pööratakse küll tähelepanu sellele, kuidas üles ehitada terveid suhteid, et vältida olukorda, kus vägivald saaks üldse tekkida, kuid reaalsus on see, et vägivald ei kao meie ümbert ja meie suhetest ilmselt kunagi. 2009. aasta Statistikaameti uuringu kohaselt on pooltel 15-74 aastastele paarisuhtekogemusega eestlastel olnud kasvõi korra elu jooksul lähisuhtevägivalla kogemus (Paats 2010, 74), mis annab aimu sellest, kui laiaulatusliku probleemiga on tegelikult tegu.

Mujal maailmas (eelkõige Põhja-Ameerikas) on lähisuhtevägivalda uuritud ka religioosete kogukondade perede hulgas. Nende uurimuste põhjal saab väita, et ei ole ka religioosse taustaga inimesed ja nende suhted vägivallast priid, kuid samuti ei ole religioon otseselt vägivalla põhjustaja, vaid muudab lihtsalt selle avaldumist (Nason-Clark et al. 2018, 19). Seega on väga oluline uurida, kuidas vägivalla avaldumine religiooskes kontekstis muundub, kuidas erineb ohvrite ja vägivallatsejate aitamine ning kuidas peaksid näiteks kogudused sellistele juhtumitele reageerima. Nii on meil võimalik tulevikus luua ka terviklik süsteem, mis ei jäta välja ühtki abivajajat ning suudab toime tulla ka erivajadustega, mis erinevatel juhtudel võivad ilmned.

Käesoleva töö eesmärk on seega saada laiem arusaam lähisuhtevägivallast ning sellest, kuidas religioon avaldab mõju selle avaldumisele ning mõjutab abivajaja abistamist. Veelgi enam, kas ja kuidas saavad religioossed kogudused olla abiks lähisuhtevägivalla ohvrite ja vägivallatsejate aitamisel. Samuti, kuna Eestis on lähisuhtevägivalda religiooskes kontekstis äärmiselt vähe uuritud (minule teadaolevalt on ainult ühe magistr töö raames Tallinna Ülikoolis), siis leian, et selline esialgne kaardistus pilootintervjuudega, kui palju on kristlike koguduste kontekstis lähisuhtevägivalla juhtumitega kokku puutunud ning kuidas on reageeritud, oluline nii teaduslikus kui ka ühiskondlikus plaanis. Antud töö puhul on tegu otsingulise uurimisega, mis on eeltöök järgmise kõrgharidusastme tööle.

Uurimistö on kvalitatiivne uuring ja koosneb teoreetilisest ning empiirilisest osast ja on jagatud kolme suuremasse peatükki. Teoreetiline osa jaguneb kaheks peatükiks, millest esimeses teen kirjandusülevaate, sellest, mida lähisuhtevägivald endast kujutab, selle uurimise olulisusest ning kaasnevatest probleemidest, samuti, kui levinud on lähisuhtevägivald Eestis. Teises peatükis annan ülevaate uurimustest, mis on tehtud

religioosete koguduste kontekstis: millise dimensiooni võib religioon lähisuhtevägivalla ohvri või vägivallatseja identiteedile lisada, kuidas erineb religioosete ohvrite ja vägivallatsejate abistamine ning kuidas saavad kogudused oma tööga olla abiks nii ennetusel kui ka vägivalla tagajärgedega tegelemisel. Samuti ülevaade sellest, kuidas on Eesti kristlikud kirikud lähisuhtevägivalla temaatikat avalikult adresseerinud. Teoreetilises osas on materjalide puhul kasutatud konventsionaalse sisuanalüüsi meetodit ning see oli ka eelduseks empiirilise osa koostamisel ning sisuanalüüsil. Empiiriliste andmete kogumiseks sooritasin poolstruktureeritud intervjuusid Tartu erinevate kristlike koguduste õpetajate ja hingehoidjatega. Taaskord kasutasin intervjuude andmete puhul konventsionaalset kvalitatiivset sisuanalüüsi meetodit. Empiirilise osa eesmärk ei ole niivõrd kaardistada üle Eestiliselt, kas ja kui palju on kirikuõpetajad lähisuhtevägivallaga oma töös kokku puutunud, vaid saada ettekujutus pilootintervjuude põhjal, mida tasub järgmise astme töös informantidelt küsida.

Allikatena on töös kasutatud peamiselt kas Eestis või mujal maailmas läbi viidud uuringuid lähisuhtevägivalla teemal, sh Justiitsministeeriumi koostatud kuritegude aasta kokkuvõtted, Statistikaameti uuringud, sotsioloogide koostatud ülevaated lähisuhtevägivalla uurimisteooriatest. Sotsioloog Jennifer Lawson (Lawson 2012, 573) on märkinud, et lähisuhtevägivalda hakati laialdasemalt uurima eelmise sajandi seitsmekümnendatel, kui seda tunnistati esimest korda kui laialdast ühiskondlikku probleemi. Senimaani nähti lähisuhtevägivalda pigem inimeste privaatse probleemina ning seetõttu ei pööratud sellele ka teadusmaastikul ülemäära tähelepanu. Lawson toob ka välja, et uuringutes lähenetakse üldjuhul lähisuhtevägivallale kas feministlikust vaatepunktist lähtuvalt või üleüldise peresisese vägivalla vaatepunktist. (Lawson 2012, 573) Seda väidet toetavad ka antud töös kasutatud allikad. Üleüldiselt saab samuti välja tuua, et naiste vastane vägivald lähisuhtevägivalla kontekstis on kindlasti põhjalikumalt uuritud, kuna naised langevad vägivalla ohvriks just eelkõige koduseinte vahel, kuid samas ei eita ka ükski uurija kindlasti meeste vastast vägivalda.

Teises peatükis kasutan peamiselt Nancy Nason-Clarki kirjutatud artikleid ja raamatut „Religion and Intimate Partner Violence“, kuna tema on ligi 30 aasta jooksul uurinud Põhja-Ameerikas lähisuhtevägivalda religioossetes kogudustes ning on selle aja jooksul koondanud kokku ühe terviklikuima käsitluse antud vaatenurgast. Siinkohal on ka oluline märkida, et Euroopas (sh Eestis) ei olegi lähisuhtevägivalda religioossetes

kogukondades väga uuritud ning sellealast materjali ei olnud leida. 2006. aastal kaitses Tallinna Ülikoolis oma magistritöö „Kristlike töötegijate kokkupuude lähisuhtevägivallaga“ Ilona Veike (Veike 2006), kes keskendus peamiselt oma töös toonaste pastorite ja hingehoidjate lähisuhtevägivalla teadlikkuse ja kokkupuute kogemuste uurimisele. Kuna töö on aga koostatud juba üle 14 aasta tagasi ning teemale edasiarendust ei leidunud, siis on need andmed juba vananenud ning vajavad värskeamat üle vaatamist (sh teoreetiliste materjalide üle vaatamist). Peamiselt ongi töös seega kasutatud paari suuremat uuringut, millele otsisin täiendavalt juurde toetavaid allikaid.

Töös ei ole püstitatud hüpoteesi, kuna selle eesmärk ei ole tuua välja niivõrd uut teaduslikku teadmist kui võrd kaardistada hetkeolukorda lähisuhtevägivalla käsitlustest koguduste kontekstis. Töö ja kaardistus on eelkõige vajalikud edasiste uuringute läbiviimiseks.

Töö koostamisel oli üheks suurimaks katsumuseks kindlasti materjalide ja käsitlevate teemade piiritlemine. Lähisuhtevägivald on väga lai ning tihti ka häguste piiridega mõiste, samuti hõlmab see enda alla väga palju erinevaid teemasid ja valupunkte, millega on tarvis arvestada, et mõista lähisuhtevägivalla mitmekülgust. See tähendab ka omakorda, et teema käsitlemise puhul tuleb (eriti bakalaureuse töö piires) teha valik, millest kirjutada ning mis seekord jääb käsitlusest välja, mis tingis ka mahukama töö. Kui rääkida mõistetest, mis antud teemaga kaasnevad, siis nagu ikka on heal lapsel mitu nime ning ka lähisuhtevägivallale on erinevates allikates palju sünonüüme (perevägivald, paarisuhtevägivald, koduvägivald).

Sissejuhatuse lõpetuseks soovin veel tänada oma juhendajat Roland Karo, kes aitas leida nii materjale kui ka oskas mind suunata inimeste juurde, keda võiks töö raames intervjuuerida. Samuti soovin tänada informante, kes olid nõus ka eriolukorra ajal minuga lähisuhtevägivalla teemadest rääkima.

1. Lähisuhtevägivalda statistika Eestis. Uurimisega seonduvad probleemid ja teema olulisus.

Igal aastal avaldab Justiitsministeerium kriminaalpoliitika osakond kokkuvõtte kuritegevusest Eestis ning igal aastal on üks peatükk pühendatud ka perevägivaldale (lähisuhtevägivald¹). 2018. aasta kokkuvõttes (Tamm ja Solodov 2019, 30) on perevägivalda (lähisuhtevägivalda) defineeritud järgmiselt:

„Perevägivaldakuritegude (lähisuhtevägivalda) hulka kuuluvad karistusseadustiku isikuvastased kuriteod (v.a surnuvastased süüteod), röövimine ja avaliku korra raske rikkumine, mille on toime pannud praegune või endine abikaasa, elukaaslane või partner. Tegu võib olla ka sugulaste, hõimlaste või muude lähisuhtes olevate inimeste vägivaldaga, hoolimata sellest, kas toimepanija elab või elas ohvriga samades eluruumides.“ (Tamm ja Solodov 2019, 30)

Viimastel aastakümnetel üle maailma läbi viidud uuringute põhjal on võimalik luua ka üldistusi. Uurijad Charlotte Watts ja Cathy Zimmerman toovad ühes oma artiklis välja, et teema delikaatsuse tõttu on lähisuhtevägivald üle maailma alaraporteeritud. Naiste vastase vägivalda puhul on tähendusväärne, et tavaliselt toimub see pikema perioodi vältel ja nende ründaja on tavaliselt keegi neile tuttav, veelgi enam, tavaliselt elatakse ründajaga koos ja/või puututakse temaga kokku regulaarselt. Levinud on ka ohvri süüdistamine, nt naisi, kes on kogenud lähisuhtevägivalda, süüdistatakse oma partneri provotseerimises (naine ei kuuletunud, halb abikaasa, truudusetus). (Watts ja Zimmerman 2002, 1232–33) See on ka põhjus, miks on minu meelest vaja endiselt ühiskonnas tõsta teadlikkust, et ohver ei ole süüdi ning keegi ei ole vägivalda enda suunas välja teeninud. Nulltolerants vägivalda suhtes on see, mis paneb vägivalda ka rohkem märkama ning seda taunima mitte õigustama. Reaalsus on see, et kõige levinum naiste vastase vägivalda vorm on lähisuhtevägivald, mis avaldub nii füüsilise vägivaldana, seksuaalse vägivaldana (vägistamine) kui ka emotsionaalse ahistamisena (vabaduse piiramine, perest ja sõpradest

---

¹ Erinevad uuringud ja uurijad kasutavad oma töödes lähisuhtevägivalda kohta erinevaid sünonüüme, mina kasutan oma töös läbivalt väljendit lähisuhtevägivald, sest see on minu meelest pisut laiem tähendusega kui lihtsalt pere- või koduvägivald.

eemaldamine, alandamine, ähvardamine, majandusliku vabaduse piiramine) (Watts ja Zimmerman 2002, 1233).

Siinkohal ei tohiks siiski vähendada meeste vastu suunatud vägivalla uurimise tähtsust. Teadusmaastikul on seda temaatikat väga vähe uuritud. Näiteks Rootsis läbiviidud uuringus, kus vaadeldi meeste kokkupuudet füüsilise ja vaimse vägivallaga ning millised on meeste kogemused tervisehoiusektorist saadava abiga, selgus, et meeste kokkupuude vägivallaga on laialdane, kuid eelkõige kogevad mehed emotsionaalset vägivalda ning diskrimineerimist tervisehoiusektoris (Swahnberg et al. 2011, 18). Sellest saab järeldada, et lähisuhtevägivalla ohvriks langevad mehed ei saa tihti adekvaatset abi ning see võib omakorda põhjustada paljudes meestes tunde justkui neil ei olegi kuskilt abi otsida. Samas uuringus (Swahnberg et al. 2011, 18–19) toodi ka välja, et kuigi ametliku statistika ja uuringus kogutud andmete vahel suuri erinevusi ei olnud, siis ei pruugi füüsilisel vägivallal isegi nii suur mõju olla meeste edasisele elule kui on emotsionaalsel ning tervisehoiusektoris kogetud vägivallal.

Ka sotsioloog Nancy Nason-Clark on välja toonud, et abi otsivad rohkem naised, kuid on oluline ära märkida, et meeste vähene pöördumine abi järele võib viidata hoopis paljudele muudele probleemidele (näiteks eelpoolmainitud rootslaste uuringu tulemused), mis selle tingivad ning sama saab märkida ka samasooliste paaride kohta (Nason-Clark et al. 2018, 7). Ka Watts ja Zimmerman toovad oma artiklis välja, et sõja, etniliste „puhastuste“, gängide ja tänavavägivallaga puutuvad just eelkõige kokku mehed, aga kuna meeste vastase vägivalla põhjused ja ka vastureageeringud on tihti erinevad, siis nõuab ka see eraldi käsitlust. (Watts ja Zimmerman 2002, 1232) Vähene käsitlus võib olla tingitud ka feministlikust lähenemisest, mis on antud valdkonnas juba kaua valitsenud.

Eurobaromeetri soopõhise vägivalla uuringu kohaselt kogevad naised sool põhinevat vägivalda rohkem (TNS opinion & social 2016, 3). Euroopa Liidus on üks kolmest naisest alates 15. eluaastast kogenud füüsilist või seksuaalset vägivalda. Eurobaromeetris on ka selgelt välja toodud, et soopõhine vägivald on inimese põhiõiguste rikkumine ning põhjused ja tagajärjed on otseselt seotud soolise ebavõrdsusega. Selline naiste vastane vägivald läheb igal aastal Euroopa Liidus maksma umbes 226 miljardit (üleüldiselt 259 miljardit). (TNS opinion & social 2016, 3)

Merle Paats toob ühes oma artiklis välja lähisuhtevägivalda uurinud sotsioloogi M. Johnsoni uuringu, kus ta märgib ära paarisuhtevägivalda tüübid ja viimaste leviku soo järgi. Sealt selgub, et enim esineb paarisuhtes situatsioonivägivalda (ootamatud konfliktid), mida kasutavad mehed ja naised võrdselt, kuid mehed kasutavad enim terrorit (kontrolli saavutamine nii füüsilise kui ka vaimse vägivalda koosmõjul) ning naised enim vastuhakku (nii enesekaitse kui ka kättemaks). Tavaliselt hakkavad naised mingil hetkel mehe terrorile ka vastu ning nimetavad seda vägivaldseks vastuhakuks. (Paats 2010, 75)

1.1.Lähisuhtevägivalda uurimise ja analüüsimise olulisus

Vägivalda leviku ja teadlikkuse suurendamiseks on oluline avalikult analüüsida ka statistilisi andmeid. 2014. aastal Sotsiaalministeeriumi poolt tellitud ja AS Emor poolt läbiviidud küsitluse tulemustest (AS Emor 2014, lõik 3) selgub, et Eesti elanikud peavad lähisuhtevägivalda kuriteoks, kuid ei oska sellele adekvaatselt reageerida. Kolmandik (36%) inimestest, kes on kas ise näinud, kuulnud või kahtlustanud lähisuhtevägivalda, ei võtnud selle osas midagi ette, kuna ei teatud, mida teha, probleemi peeti pere siseasjaks või kardeti sekkuda (AS Emor 2014). Selline tulemus näitab suurel määral ka ühiskonna suhtumist probleemi. Vaid 77% Eesti elanikkonnast ei pea lähisuhtevägivalda pere siseasjaks ja kolmandik küsitletuist ei teinud ka siis midagi, kui nad nägid pealt või kahtlustasid lähisuhtevägivalda ilminguid (AS Emor 2014, lõik 6–7). Leian, et seisame vastamisi olukorraga, kus kolmandikku rahvastikust ei häiri piisavalt, et sellistest suhetest jäävad inimesetel eluaegsed armid (ja mitte ainult emotsionaalsed). Samuti ei saa me sellisel juhul eeldada, et uus põlvkond ei saa olla mingil määral paremate väärtuste ja tervema suhtumisega.

2017. aastal kirjutas Merle Paats, kes on aastaid lähisuhtevägivalda Eestis uurinud, ajalehte Sirp artikli, kus ta tõi välja, et õnneks on üha enam inimesi hakanud pöörduma Ohvriabi² ja naiste tugikeskuste poole, mis näitab teadlikkuse tõusu ning üha enam inimesi julgeb ja oskab otsida abi. Küll aga, lähisuhtevägivald ei ole ainult perekonna ja ohvri mure ning hõlmab ka ülejäänud ühiskonda. Avalik arvamus lähisuhtevägivallast

---

² Riiklik tugisüsteem, kuhu saavad pöörduda kõik, kes on langenud kuriteo ohvriks või on kogenud vägivalda, hoolimatust, halba kohtlemist. Ohvriabi keskused asuvad kõigis suuremates linnades, kus abiotsijad saavad tasuta nõustamisteenust. Abi saab ka siis, kui füüsilise, vaimse või seksuaalse vägivalda toimepanija ei ole teada, ka abi otsija võib jääda anonüümseks. Samuti saab infot abi saamise võimaluste ja teiste asutuste suhtlemise kohta. (Sotsiaalkindlustusamet s.a.)

mõjutab selle esinemist, kuna näitab kui palju või vähe on vägivald ühiskonnas aktsepteeritud, ning ka ohvrite abi otsimist ja pealtnägijate sekkumist. (Paats 2017, lõik 6,9) Kahjude eest tasub ka ühiskond ja riik ning Eestis on perevägivalda ennetuse, tagajärgede ja uurimise maksumuseks arvestatud 116,5 miljonit eurot aastas (Pettai et al. 2016, 11).

Sirbi artikli kokkuvõttes sõnas Paats, et inimesed, kes ei tunnista, et lähisuhtevägivald on probleem ning teevad selle kulul nalja, ei märka ka juhtumeid enda ümber ega võta lähisuhtevägivalda tõsiselt. Veelgi enam, kui süü lükatakse ohvri kaela, siis ei tunnistata, et vastutab ikkagi teo toimepanija ning tegu ei ole õnnetusjuhtumiga. See on vägivallatseja vaba valik ning vaid tema on ka teo eest vastutaja ja vägivald ei kao ühiskonnast, kuniks leidub vägivalda õigustajaid. Ka koduseinte vahel peaks kehtima nulltolerants vägivalda kohta nagu see kehtib avalikus ruumis. (Paats 2017, lõik 10–11)

Statistikaameti 2009. aasta laialdase lähisuhtevägivalda uuringu analüüsis toob Merle Paats välja, et hetkeolukorra muutumise eelduseks on teadlikkuse tõstmine lähisuhtevägivallast kui probleemist meie ühiskonnas. Samuti on oluline tagada sotsiaalse ja juriidilise abi süsteem. Uuringu käigus toimunud süvaintervjuud näitasid, et vägivallakogemusega inimeste arvates tuleks probleemist rohkem rääkida, et suureneks selle avalik teadvustamine ning tagada tuleb ka erapooletus. See annab erinevaid teadmisi, suunab olukorra üle mõtlema ja parimal juhul ka abi otsima. Erapooletu probleemi tunnistamine aitab mõista, kuidas vägivald toimib ja kust see pärineb. See loob soodsa pinnase ka vägivaldsete inimeste muutumiseks ning sellepärast on oluline seda uurida ja tulemusi analüüsida. (Paats 2010, 82)

Siit avaldub, miks on oluline uurida seda teemat eraldi religioossete kogukondade aspektist. Sellised kogukonnad, nagu näiteks kirikute kogudused, on osa ühiskonnast ning paljudele oluline tugipunkt nende elus. Kui vägivallakogemustega inimesed leiavad, et avalik teadvustamine ning neil teemadel rääkimine suunab inimesi selle üle rohkem mõtlema ja abi otsima, siis peaks see kohus langema ka institutsioonidele, mille keskmeks on koguduse ühtsus, ligimese aitamine, perekondlikud väärtused ja ühiskonna moraalsus. Institutsioonidele, kus inimesed käivad koos, arutavad asju ja küsivad nõu.

1.2.Lähisuhtevägivalda uurimisega seotud probleemid

Nüüdseks on lähisuhtevägivalda juba aastakümneid uuritud ning teemale saab läheneda väga erinevatest vaatepunktidest. Enamus teooriaid käsitleb naistevastast vägivalda ning selle levikut ja uuringute eesmärk on mõõta levikut ja tagajärgi. (Paats 2010, 80–81) Erinevaid lähisuhtevägivalda sotsioloogilisi uurimisperspektiive on lahti seletanud nt Jennifer Lawson (Lawson 2012). Feministliku teooria tuumaks on arusaam, et lähisuhtevägivald on fundamentaalselt sooprobleem, mida ei ole võimalik adekvaatselt mõista, kui sugu ei ole analüüsimisel kesksel kohal. Esimestes töedes, kus feministliku lähenemist avati, oli selgelt välja toodud, et füüsiline vägivald naiste (abikaasade) vastu on kõige jõhkram ja selgem patriarhaalse ühiskonnakorralduse domineerimise väljendusviis. Selle valdkonna pioneerideks võib pidada R.P.Dobashi ja R.E.Dobashi, kes väidavad, et ühiskonnas domineerival patriarhaalsel korraldusel on pikad juured ajaloos juba seaduste näol, mis on meestele taganud võimu, parema positsiooni ning suisa omandiõiguse naiste üle. Hoolimata sellest, et naise peksmine on seadusega keelatud, on ebavõrdsus ja meeste domineerimine Dobashide meelest endiselt selgesti märgatav. (Lawson 2012, 573) On selge, et feministlik lähenemine on ka lähisuhtevägivalda uurimismaastikul üks esimesi ning põhjapanevamaid teooriad (Lawson 2012, 579–81), kuid see loob situatsiooni, kus eelkõige jäävad tähelepanuta olukorrad, kus mees on kannataja ning samuti ei pöörata nii palju tähelepanu vaimsele vägivaldale. Lawsoni meelest näeb feministlik lähenemine lähisuhtevägivalda ekslikult domineerimise väljendusena mitte isiklike huvide konfliktina (Lawson 2012, 581).

Lähisuhtevägivalda uuringutes on andmete analüüsimisel kasutatud näiteks Strausi konfliktitaktika skaalat (Paats 2010, 81), mille aluseks on tema enda perekonflikti lähenemise süsteemide teooria. See põhineb eeldusel, et konfliktid on inimsuhtluse juures vältimatud (Straus et al. 1996, 284). Straus näeb vägivalda kui ühte võimalikku konfliktide lahendamismeetodi. Tema loodud konflikti lahendamise taktikate skaala küsimuste vastused jagunevad laias laastus aruteluks, füüsiliseks ja vaimseks vägivaldaks ning igal kategoorial on erinevad väljundid (füüsilise vägivalda puhul kaklus, löömine, mõrv), mis väljendavad, kuidas inimesed erinevaid konflikte igapäevaselt lahendavad (Straus 1973, 403). Straus põhjendab, et süsteemisest vastavalt tagasisidele tuleb ka tulemus, mis lähisuhtevägivalda kontekstis tähendab, et positiivne tagasiside vähendab või suurendab vägivalda, negatiivne tagasiside vähendab või kontrollib vägivalda. See

tähendab, kui vägivalda kasutades vägivallatseja tunneb, et ta saab konfliktist meelepärase lahenduse, siis on tõenäoline, et ta kasutab ka tulevikus konflikti lahendamiseks vägivalda või vaimset terrorit. Erinevad uurijad on ka ise nõus, et säärane lähenemine ei suuda alati tabada sotsiaalse käitumise mitmetahulisust. (Lawson 2012, 575–76)

Seega on skaala küsimused faktilised ning ei jäta palju ruumi tunnetuslikuks vastamiseks, mis tähendab ka seda, et säärane lähenemine ei võimalda uurida vägivalda olemust ja keskendub eelkõige juhtumite sagedusele. Samuti kui keskenduda intervjuu küsimustega rohkem vägivalda olemusele, põhjustele ja tagajärgedele, siis langeb vastaja õlule suurem vastutus ning vastaja peab ise määratlema, kas temaga juhtunu oli vägivald ning kas ta peab ennast ohvriks. (Paats 2010, 81) Siinkohal on oluline märkida, et ka Strausi skaala oli esilagu loodud eelkõige intervjuudel kasutamiseks, mitte eneseanalüüsiks (Straus et al. 1996, 287).

Pere- ja lähisuhtevägivalda levikut on võrdlemisi keeruline hinnata kahel põhjusel: teema on delikaatne ning ohvrid ei tunnista tihti kas häbi või järgnevate sündmuste hirmu tõttu oma kogemusi avalikult või isegi pereliikmetele ega sõpradele. Paljudel juhtudel ohver ka ei teadvusta endale, et partneri käitumist võiks vägivaldseks pidada, see kehtib eriti vaimse vägivalda juhtumite puhul. (Paats 2010, 74) Siit tuleb ka välja, miks lähisuhtevägivald on nt politseile alaraporteeritud – kardetakse kas tagajärgi või erinevatel põhjustel ei peeta partneri rünnakut märkimisväärseks. Julgen väita, et selline olukord illustreerib taaskord ühiskonna teadmatust ning vähest nulltolerantsi igasuguse vägivalda suhtes.

Seega peab uuringute koostamisel olema väga hoolikas ning küsimuste sõnastamisel tuleb tähelepanu pöörata ka sellele, kas viimane mõõdab nähtusi eesmärgipäraselt. Sellepärast tuleb samu küsimusi küsida erinevas sõnastuses, et elimineerida erinevusi sõnastuse mõistmisel. (Paats 2010, 80–81) Watts ja Zimmerman märgivad, et uuringute andmed on erinevad eelkõige valimi, uurimismeetodite, vägivalda definitsioonide, intervjuueerija oskuste ja kultuuriliste erinevuste (mõjutab, kui avatud on vastajad) tõttu. Selle tõttu ei saa otseselt võrrelda erinevaid kultuure või riike ning ei saa teha järeldusi, millistes riikides on olukord hullem. Küll aga saab uurimistulemusi võrrelda ühises kultuuriruumis ja kogukonnas, kuna siis saab rakendada konteksti-spetsiifilisi nõudeid. (Watts ja Zimmerman 2002, 1233–34) Kui me tahame päriselt mõista, kuidas vägivald

lähisuhtes toimib, siis tuleb ka mõista, et vägivald ei tee vahet klassil, vanusel või usulistel piiridel, küll aga mõjutab see erinevaid inimesi erinevalt (Nason-Clark 2000, 358).

1.3. Haavatavus ja vastupidavus lähisuhtevägivallas

Lähisuhtevägivalla juures on kaks kontseptsiooni – haavatavus ja vastupidavus – mis aitavad paremini mõista nii ohvrit kui ka vägivallatsejat ning on olulised mõisted just järgmise peatüki teemaarenduses. Neid mõisteid kasutab oma töödes ka Nancy Nason-Clark (Nason-Clark et al. 2018), kes on uurinud lähisuhtevägivalda religioossetes kogukondades ligi 30 aastat. Haavatavuse mõistega tähistab ta tegureid, mis nõrgestavad inimest ning vastupidavusega omadusi, mis aitavad meil raskustele eluteel vastu panna.

On mitmeid tegureid, mis teevad ohvri haavatavamaks ning mille tõttu ohver ei märka ega tunnista vägivalda. Naiste puhul on feministliku lähenemise kohaselt üheks peamiseks teguriks patriarhaalne sotsiaalne ühiskonnakorraldus, mis muudab naised just oma meespartnerite suhtes haavatavaks. Naised võivad asetada end alateadlikult madalamale positsioonile kui mehed, olgugi, et tänaseks on ühiskonnas toimunud juba suuri muutusi ka selles valdkonnas. Sellegipoolest nii meedias naiste ülemääraselt seksualiseeriv kujutamine kui ka majanduslik ebavõrdsus (palgalõhed) süvendavad ebavõrdsust ühiskonnas. (Nason-Clark et al. 2018, 8)

Kui rääkida sellest, mis muudab vägivallatseja haavatavamaks (vägivalla poole kalduvaks), siis saab ühe tegurina tuua välja lapsepõlvkogemused (Nason-Clark et al. 2018, 9). Kui lapsepõlves kogetakse/nähakse pealt lähisuhtevägivalda kui tavalist tülide lahendamise viisi, siis on tõenäolisem, et suureks kasvades kantakse need praktikad ka enda suhetesse üle (Rosenbaum ja Leisring 2003, 9). See haakub ka Strausi konflikti teooriaga, sest lapsed õpivad vanematelt, et vägivald on efektiivne viis, kuidas konflikte lahendada. Nason-Clark kirjutab, et karmid kogemused lapsepõlves koos teiste riskiteguritega (liigne alkoholi tarbimine, narkootikumide kasutamine) on selgelt seotud kalduvusega vägivalla poole hilisemas elus. Vägivallatsejal puuduvad oskused, kuidas lahendada probleeme ja tülisid ilma vägivallata, samuti võivad tal esineda kiindumusprobleemid, mis on kõik omakorda seotud lapsepõlvkodu ja kogemustega. (Nason-Clark et al. 2018, 9)

Vägivallatsetel puuduvad üldjuhul ka tavalised sotsiaalsed tugisüsteemid nagu nt toetav sõprade võrgustik. Sõprade võrgustik on sundimatu ja vaba sotsiaalne tugi, mis oma eeskuju ja toega võib mõjutada elustiili stabiilsust. Lähisuhtes vägivallatsejal ei ole tihti endal sõpru, kes oleks neile paremaks eeskujuks ning leiavad ühise keele pigem nendega, kes mõtlevad ning käituvad neile endile sarnaselt (ei ole vägivaldset käitumist otseselt hukka mõistnud). (Nason-Clark et al. 2018, 9) Küll aga on oluline märkida, et kokkupuude vägivaldsete võrgustikega suurendab vägivaldse käitumise kordumist (Michalski 2004, 660). See võib ka selgitada, miks vägivaldsetes suhetes vägivallatseja võib muutuda väga kontrollivaks, keelata oma partneril suhtlemise viimase sõprade ja perega ning nõuab kogu tähelepanu endale, kuna tal endal puudub toetav sõprade ja pere võrgustik. Seega tuleks tähelepanu pöörata ka vägivallatseja sõpradele ning lähikondlastele, mis võib aidata jõuda teiste abivajajateni.

Vägivallatsete käitumise muutmise puhul on seega oluline sõprade ja perekonna toetus, sest nemad on need, kes saavad aidata tal keskenduda oma käitumise ja suhtumise muutmisele (Nason-Clark et al. 2018, 10). Vägivallatseja sotsiaalne isoleerimine ja temaga suhete katkestamine pigem süvendab vägivaldse käitumise jätkumist (Michalski 2004, 663). Tugisüsteemide puudumine teeb seega vägivallatseja, kes üritab muutuda, haavatavamaks. Sellel teekonnal võib pärssivaks teguriks olla ka alkoholi ja narkootikumide kuritarvitamine. (Nason-Clark et al. 2018, 10) Vägivallatsete puhul on ka tavaline, et nad ei näe iseennast vägivaldsena. Tõeliselt vägivaldne inimene on nende meelest keegi, kes käitub kordades jõhkramalt kui nad ise ning seda ka pikema ajaperioodi jooksul. Ennast nähakse tihti ohvrina. (Nason-Clark 2018, 110–11)

Vastupidavuse tegurite mõistmine on oluline, kuna see aitab mõista, kuidas inimesed reageerivad rasketes olukordades. Seda saab jälgida nii täiskasvanute kui ka laste puhul, kes teevad tööd tervenemise nimel (ohvrid ja vägivallatsetajad). Üks kõige tähtsamaid sisemisi tegureid, mis aitab vastupidavust suurendada, on lootus. (Nason-Clark et al. 2018, 10) Samas, vägivallatsetega töötavad terapeudid on välja toonud, et lootus võib paranemisel olla nii võtmeteguriks kui ka pärssivaks mõjuriks, kui paranejal tekivad valelootused (Bergin ja Walsh 2005, 9). Lootus soosib positiivset suhtumist ning kaitseb potentsiaalselt rasketes olukordades, kus võib tekkida soov alla anda. Inimeste heaolu on seotud sellega, kuidas suudame hoida positiivset suhtumist peale negatiivseid kogemusi.

Lootus on see, mis annab jõudu ka vägivallatsejale, kes üritab muuta oma mõtlemist ning käitumist. (Nason-Clark et al. 2018, 10–11)

Küll aga, ebarealistlikud lootused vähendavad ohvri tugevust (Nason-Clark et al. 2018, 11), sest sellised lootused tõkestavad teraapias inimesel reaalsusega suhestumist ning inimene hakkab selle asemel hoopis samastuma lootusega, mis ei pruugi kunagi täituda (Bergin ja Walsh 2005, 9). See kõik omakorda tõkestab paranemisprotsessi. Naised, kes on langenud lähisuhtevägivalla ohvriks, võivad hakata lootma, et ühel päeval vägivald nende suhtes lõpeb ning koos lastega elatakse ühel päeval rahumeelses perekonnas, mõnikord loodetakse ka taasühinemist oma vanematega (Nason-Clark et al. 2018, 11).

Kui sisemine vastupidavus on tihedalt seotud suhetega, mis inimesed endale loovad, siis erinevad välise vastupidavuse mõjutajad on sotsiaalsed tugisüsteemid nagu näiteks perekonna toetus, kogukonna toetus ning religioosete ohvrite/vägivallatsejate puhul ka spirituaalsus ning religioon. Vägivalla ohvrid on tavaliselt oma tugisüsteemidest (pere, sõbrad) ära lõigatud ning vägivaldiga ähvardamine on taktika, et ohver ei läheks pere ja sõprade juurde abi otsima. (Nason-Clark et al. 2018, 11–12)

Haavatavust süvendab ohvrite (eelkõige naiste) puhul seega patriarhaalne ühiskonnakorraldus (näiteks palgalõhe), tugisüsteemidest ära lõikamine, lootuse puudumine või ebarealistlikud lootused. Vägivallatseja muudavad haavatavaks eelkõige lapsepõlve kogemused, ebaterve suhete võrgustik, puudulik konfliktide lahendamise oskus, tugisüsteemide puudumine või tema isoleerimine viimastest. Üheks tugevamaks vastupidavuse mõjuriks nii ohvrile kui ka vägivallatsejale on lootus, mida saab süvendada tugisüsteemide ja teraapiaga. Teraapias saab ohver õppida, kuidas tulla toime vägivallakogemusega, kuidas luua realistlikke lootusi ning kuidas edasi liikuda ja vägivallatseja saab õppida, kuidas lahendada konflikte, mõista enda käitumise tagajärgi ning kuidas tulevikus paremini suhetega toime tulla (Nason-Clark et al. 2018, 11).

1.4. Lähisuhtevägivalla statistika Eestis

2018. aasta Justiitsministeeriumi poolt koostatud kuritegude kokkuvõtte kohaselt on võrreldes 2017. aastaga tulemustega lähisuhtevägivalla kuritegude registreerimine suurenenud 37% võrra, kuid politseisse teavitamine on 8% võrra langenud. See tähendab, et sagenenud on juhtumite kuritegudena registreerimise praktika. Kokku registreeriti

3607 (keskmiselt ligi 10 juhtumit päevas) lähisuhtevägivallakuritegu, mis tähendab, et 13% 2018. aastal registreeritud kuritegudest oli seotud lähisuhtevägivallaga ning 44% vägivallakuritegudest oli samuti seotud perevägivallaga. Kokkuvõtte autorid toovad ka välja, et lähisuhtevägivallakuritegudest on 83% kehaline väärkohtlemine ning nende kuritegude osakaal on kõigist vägivallakuritegudest viimastel aastatel kasvanud. (Tamm ja Solodov 2019, 30–31)

Samas kokkuvõttes tõid autorid lisaks välja, et ametlike andmete kohaselt oli 87% lähisuhtevägivalla toimepanijatest mehed ning 80% ohvritest olid naised ning 69% oli toimepanija ohvri praegune või endine paarisuhtepartner. Ülejäänud toimepanijad olid kas (kasu)isa või ema, samuti (kasu)lapsed, muud sugulased/hõimlased, (kasu)õed-vennad. Neljandikel juhtudel oli ka lapsohver või pealtnägija. 2018. aastal hukkus lähisuhtevägivalla tõttu 7 inimest. (Tamm ja Solodov 2019, 31–32)

Nendest andmetest tulenevalt võib järeldada, et lähisuhtevägivald on Eestis suur probleem, mille registreerimine on viimastel aastatel õnneks tõusuteel ja mis näitab eelkõige ohvrite julguse tõusu ning abisüsteemide suuremat kättesaadavust. Kahjuks ei analüüsi sellised ametlikud kokkuvõtted aga üleliia, mis on siiski tõusutrendi põhjuseks ning ei too välja ühtegi strateegiat, kuidas olukorda parandada. Need on pelgalt ametlikud andmed, mis ei ühti tegelikkusega. Palju parema ülevaate tegelikust olukorrast ja probleemi tõsidusest leiab 2009. aastast.

2009. aastal korraldas Statistikaamet turvalise uuringu³, mille raames uuriti vägivalla esinemist paarisuhtes. Pooled 15-74 aastased inimesed, kellel oli paarisuhte kogemus, tunnistasid, et on vähemalt korra enda elu jooksul kogenud suhtes olles vägivalda (sellest 39% vaimse vägivallaga). Füüsilise vägivallaga on kokkupuude olnud kolmandikul ning 4% on kogenud paarisuhtes seksuaalset vägivalda. Veelgi enam, eelpool mainitud lähisuhtevägivalla ohvritest on enam kui pooled kogenud vägivalda suhtes rohkem kui ühe korra ning 18% vastanuist rohkem kui viiel korral. (Paats 2010, 74)

Kaks uuringut on seega täiesti erineva lähenemisega: igal aastal avaldatav Justiitsministeeriumi aastakokkuvõtte keskendub lühikesele perioodile, näitab ainult

---

³ Uuringu eesmärk oli koguda andmeid kuritegevuse tegeliku ulatuse, Eesti elanike turvatunde ja lähisuhtevägivalla kohta. Uuring jagunes kaheks, kus esimeses osas uuriti ohvriks langemist ning turvatunnet ning teises osas uuriti lähisuhtevägivalla kohta. Uuringus koguti andmeid vaid isikutelt, kellel oli paarisuhte kogemus (olid suhtes uuringu hetkel või varasemalt). Vastajad täitsid endale sobival viisil ankeedi, intervjuu tehti vaid vastaja soovil. Uuringu põhimõtete järgi ei tohtinud ei vastaja ega küsituleja uuringu tõttu kannatada. (Paats 2010)

registreeritud kuritegusid ning võrdleb tulemusi ainult paari eelmise aastaga. 2009. aasta Statistikaameti uuring keskendus aga ainult paarisuhte kogemusega inimestele ning uuris terve elu jooksul kogetud kogemuste tagamaad, mis aitab paremini välja tuua ka tegeliku pildi selles, kui laiaulatusliku probleemiga Eestis on tegu. Suurem osa eesti rahvastikust on mingil hetkel elus paarisuhtes, millest võib järeldada, et pooled eestlased on elu jooksul kogenud või kogeavad lähisuhtevägivalda.

Statistikaameti uuringus analüüsis Merle Paats ka lähisuhtevägivallaga seonduvaid müüte ja nende paikapidavust tegelikkuses. Esimese müüdina tõi ta välja väite, et naised ja mehed kogeavad paarisuhte vägivalda võrdselt, kuid naised räägivad sellest lihtsalt rohkem. Paatsi sõnul on enamus paarisuhtevägivalda käsitlevad teooriaid keskendunud naiste kogemuste uurimisele, sest naised langevad suhtes enam vägivalla ohvriks. Vägivallaga puutuvad suhtes kokku aga loomulikult mõlemad pooled, kuid kergema füüsilise vägivallaga puutusid kokku pigem mehed kui naised, mis tähendab, et mehed puutuvad kokku enamasti esemete loopimise või löömisega, kuid naised langevad rohkem raskema vägivalla ohvriks (peksmine, kägistamine, relvaga ründamine ja seksuaalne vägivald). Merle Paats toob selle põhjal välja, et meeste poolt kogetud paarisuhtevägivald on seega tõenäoliselt olnud naisepoolne enesekaitse või ka kättemaks, mida ta seob ka vägivaldse vastuhaku teooriaga. (Paats 2010, 75)

Teise müüdina käsitles Paats oma analüüsis, et vägivaldsus on kehvemal järjel olevate paaride probleem. Uuringu tulemused näitasid, et vägivald on levinud kõigis ühiskonnagruppides, sõltumata haridustasemest, sotsiaalmajanduslikust staatusest või edukusest. Erinevused ilmnevad ainult vägivallatüübi kogemisel – nt kõrgharidusega naiste seas oli vähem füüsilise vägivalla kogemusega ohvreid. Leviku erisusi ei olnud märgata ka linna ja maapiirkondades elavate inimeste vahel. Kolmanda müüdina käsitles Paats, kas alkohol on vägivaldsuses süüdi, kuid ka siin tuleb tõdeda, et alkohol on vaid riskitegur ning vägivaldse käitumise eest vastutab siiski vägivallatseja. (Paats 2010, 77–80)

15-74 aastastest paarisuhte kogemusega inimestest arvab kolmveerand, et vägivald paarisuhtes on Eesti ühiskonnas probleem, küll aga on oluline märkida ka, et kõik paarisuhte kogemusega füüsilisi vigastusi saanud inimesed ei pea antud teemat Eestis probleemiks. (Paats 2010, 80) Eurobaromeetri kohaselt peab 32% Eesti inimestest lähisuhtevägivalda oma koduriigis levinuks (TNS opinion & social 2016, 6–7) ning

küsitlus analüüsib siiski pigem inimeste arvamust lähisuhtevägivalla leviku kohta, mitte kui levinud see on, nagu kajastus statistikaameti küsitluses. Küll aga annab see selgema pildi hoiakutest, mis ühiskonnas valitsevad. Siinkohal on huvitav, et kuigi Statistikaameti uuringu kohaselt arvab kolmveerand eestlastest, et lähisuhtevägivald on ühiskonnas probleemiks (Paats 2010, 80), siis Eurobaromeetri uuringu kohaselt arvab ainult kolmandik (TNS opinion & social 2016, 7). See vahe võib muidugi tulla uuringute erinevatest meetodikatest, kuid kuna mingil määral küsitakse ka erinevaid asju (kas on probleemiks VS kui levinuks peetakse), siis on tähelepanuväärne, et Eestis peetakse lähisuhtevägivalda küll probleemiks, kuid mitte levinud probleemiks. Statistikaameti kohaselt on pooled 15-74 aastased paarsuhtekogemusega inimesed kogenud oma elus kasvõi korra lähisuhtevägivalda (Paats 2010, 74) ning kui me eeldame, et enamus lähisuhtevägivalla all kannatajaid on naised, siis see võiks tähendada, et enamus Eesti naisi on oma elu jooksul kogenud lähisuhtevägivalda ja ikkagi ei pea suur osa ühiskonnast probleemi levinuks. Minu hinnangul on see taaskord näide vähesest teadlikkusest ühiskonnas, mis võib pärssida ka abi jõudmist kannatajateni.

Siinkohal tõstaksin esile veel kord esile, mida mainis ka Paats ülalviidatud analüüsis: vägivallatsetajatel jääb puudu nii oskustest kui ka tahtest probleemi ilma vägivallata lahendada (Paats 2010, 80). Kõik suhted nõuavad enda kallal töötamist, kuid ühiskonnas ei ole piisavalt teadlikkust sellest, kuidas suhetega tööd teha, kuidas lahendada probleeme ilma vägivallata (nii vaimse kui ka füüsilise vägivallata) ja teadlikkus selles, kuidas märgata vägivalda ja kust otsida abi. Lisaks teadlikkusele on oluline tõsta ka ühiskonna üleüldist nulltolerantsi vägivalla suhtes ning tahet muutuda parema tuleviku nimel. Iga põlvkonna eesmärk peaks olema luua parem tulevik uutele põlvkondadele, kuid kahjuks ei näe seda selle teema puhul Eesti ühiskonnas minu meelest veel piisavalt.

2. Lähisuhtevägivald ja religioon – ohvrid, vägivallatsejad, õpetus ja kogudused

2.1. Religioosse taustaga suhted ja lähisuhtevägivald

Ülemaailmselt ei ole täheldatud, et religioossed naised langeksid rohkem lähisuhtevägivalda ohvriks kui mittereligioossed naised. Küll aga on nii religioosete ohvrite kui ka vägivallatsejate puhul asjaolusid, mis muudavad nad haavatavamaks. (Nason-Clark 2018, 122)

Nancy Nason-Clark (Nason-Clark et al. 2018) on koos erinevate teiste uurijatega ligi 30 aastat uurinud lähisuhtevägivalda sügavalt religioossetes peredes ning seetõttu võib teda pidada selle valdkonna spetsialistiks. Selle aja jooksul on erinevate uuringute käigus uuritud, millised vägivallaga seonduvad spetsiifilised probleemid tõusevad, kui räägime religioossetest peredest, mis juhtub kui omavahel põimuvad vägivald ja religioosus, millised on võimuvahekorrad ning kuidas saavad ka religioossed kogudused ja hingehoidjad aidata ohvrid ning ka vägivallatsejaid. Nason-Clarki uuringute andmed on peamiselt kirstlike traditsioonide kohta, kuna enamus uuringuid on läbi viidud kas Kanadas või USA-s. (Nason-Clark et al. 2018, 2) Uuringutest tuleb välja, et sekulaarsete tugisüsteemide töötajad ei oska tegeleda sügavalt usklike inimestega ning kogudused (preestrid, hingehoidjad) ei oska jällegi läheneda ohvritele ja vägivallatsejatele. Veelgi enam, mõlemad pooled leiavad, et koostöö üksteisega on liiga raske, kuna üksteist ei usaldata. (McMullin et al. 2015, 115–16)

Religioosete vaadetega inimesed ei erine teistest ning lähisuhtevägivald on ka paljudes sellistes peredes ja suhetes osa igapäevast. Sügavalt usklikud naised võivad olla haavatavamad, kuna nad võivad rohkem loota, et nende vägivaldne partner saab ja muutub ühel päeval. Samuti on vähem tõenäolisem, et nad lahkuvad kas ajutiselt või igaveseks vägivaldsest kodust ning neile on vastumeelsem otsida abi väljastpoolt koduseinu. Veelgi enam, nad on tihti pettunud oma religioossetes liidrites, kellelt nad on abi käinud otsimas. Religioosse taustaga ohvrid võivad vägivalda sagedasti põhjendada jumaliku plaaniga: on vaja kannatada ning õppida andestama vägivallatsejale. (Nason-Clark et al. 2018, 1) Ka Ilona Veike märgib oma magistritöös, et lähisuhtevägivald all kannatavatel kristlikel naistel on tihti väärarusaamad abielu kohta, mis ei leia ka Piiblist kinnitust (Veike 2006, 40).

Pereväärtused võivad paljudes evangeelsetes kogudustes olla kui kahe teraga mõõk: ühelt poolt pakub kogudus abi ja tuge, kuid teisalt ei pruugi kogudus rääkida pereelu varjukülgedest nagu näiteks lähisuhtevägivallast (McMullin et al. 2015, 114). Ohvrid võivad meisterlikult varjata seda, mis nende kodudes tegelikult toimub. Religioosete naiste puhul on tavaline, et nad kardavad oma koduste probleemide tunnustamist, sest siis võivad teised koguduse liikmed hakata kahtlema ka tema spirituaalses küpsuses. Veelgi enam, vaimulikel võivad olla väärarusaamad lähisuhtevägivalla kulgemise dünaamikast, mis võib omakorda tingida ebapädeva nõu või abi osutamist. (Nason-Clark et al. 2018, 30–31)

Nason-Clark on oma raamatus „Religion and Intimate Partner Violence“ viidanud ka M. A. Liaole, kes on välja toonud, et etnilised/rassi, soo, klassi ja religioossed erinevused ei ole lähisuhtevägivalla allikaks, vaid muudavad selle väljendumist ja kujunemist. (Nason-Clark et al. 2018, 19) Sellepärast on ka oluline seda temaatikat eraldi uurida religioosse taustaga ohvrite ja vägivallatsejate vaatepunktist, kuna sellest tulenev teadmine annab lähisuhtevägivalla dünaamikast terviklikuma mõistmise. See mõistmine võimaldab omakorda osutada paremat abi ja väljaõpet erinevatele osapooltele.

2.2. Kristliku seksuoloogia varjuküljed

Kristluses ei pöörata seksuaalsusele ülemäära tähelepanu. Ühelt poolt võib leida kirjutisi ja õpetusi, mis käsitlevad seksuaalsust püha, kauni, sakraalse, inimest Jumala poole suunavana, kui midagi, mis võib aidata meil jõuda inimeseks olemise sügavaimate tõdedeni. Seksuaalsuse käsitlustel on ka teine, varjukülg, mis kaldub rohkem vägivalla ja ärakasutamise poole. Olgugi, et kristlased on üldjuhul selgelt vastu prostitutsioonile, pornograafiale ja vägistamisele, siis on kristlus kahjuks ka ise seadnud aluse vägivaldsele ja ahistavatele seksuaalsusele. Kirikute hierarhia takistab tihti ka võimupositsioonil olevate vaimulike süüdistamist ning karistamist, samuti võivad nii vägivallatseja kui ka ohver mõista (seksuaal)vägivalda kui midagi, mis on Piiblis või kristlikus traditsioonis lubatud. Seksuaalvägivalla puhul, mida nii õigustatakse, on peaaegu alati tegu naissoost ohvriga. Ka naine ise võib tõlgendada enda peksmist või ahistamist abielus kui Jumala karistusena (naine kannatab rohkem, nt 1Ms 3:16) või korrektuurina, sest naine on oma mehele vastu hakanud. (Cornwall 2013, 147) Naise alluvale rollile rõhub juba ka loomislugu (Baker 2018, 20). Seega on levinud, et füüsilist vägivalda kogunud naised

vabandavad oma meeste käitumist iseendale Vana Testamendi Moosese raamatu lugudega langusest. Ka Uuest Testamendist leiab kirjakohti, mille järgi naine on mehele alluv, samuti leppiv, kannataja ning ohverdav. (Cornwall 2013, 147) Piiblis ning kristluses endas on seega soopõhisele vägivallale õhutamist.

Kristlased, kes pooldavad pigem mehi võimupositsioonidel ning naiste allumist meestele, on tihti ka hämmingus ideest, et seksuaal- ja lähisuhtevägivalda võiks õigustada kristlikud kommentaarid, mis puudutavad sugu. Taaskord on oluline ära märkida, et Cornwall ei eita oma raamatus meeste vastu suunatud vägivalda, mis samuti suhetes ja abieludes võib aset leida. Küll aga võivad evangeelsed täiendavad kommentaarid soo kohta kätkeada endas vägivalla poole kalduvaid moonutusi, sest kirjeldatud võimuvahekorrad on tasakaalust väljas. See võimuvahekord ei puuduta ainult vaimulikke ja lihtsaid usklikke, vaid kõiki kristlasi. Kui naistele on õpetatud, et nad peavad oma mehele alluma, siis ei ole ka imeks pandav, et nad ei julge või ei tea, et neil on õigus vahekorrast keelduda ka abielu/kooselu sees. (Cornwall 2013, 147–49)

Vägivaldset käitumist võib mees õigustada õigete kristlike soorollide praktiseerimisega (Cornwall 2013, 147) ja isegi kui mees tunnistab vägivaldset käitumist, siis on tema pattudele juba andestatud, sest ta on osa Kristusest (McMullin et al. 2015, 115). On tehtud ka uuringuid, mille raames on intervjueritud religioosseid mehi, kes on oma naise vägistanud, ning nendest intervjuudest jääb tihti kajama võimu ja jõu väljenduse ihalus. Vägistaja saab rahulduse sellest, kui ta suudab naise nii maad ligi suruda, et viimane ei hakka enam isegi vastu või tõlgendab sellist võimuväljendust kui loomulikku hierarhilist korda (mees on kõrgemal naisest, taevast on kõrgemal maast, Jumal on kõrgemal kõigest muust). Religioosse taustaga vägivaldsetel võib olla väärarusaam armastavast suhtest ning „meeste-naiste rollidest“, millel on nende arvates piibellikud sugemed. Teemaga tegelevad uurijad on ka välja toonud, et paljudel pääsenud ohvritel on tulevikus raskusi oma spirituaalse eluga jätkamisel, seda eriti juhtudel, kui ahistajaks oli pastor või mõni teine kiriku liider. (Cornwall 2013, 147–49)

Küll aga ei ole seksuaalsus kristluses ainult kurja allikas ning seda nähakse ka kui millegi olulise ja heana. Paljude kristlaste jaoks on Piibel endiselt tähtsaim autoriteet ka seksuaalelus lubatu ja mittelubatu koha pealt, olgugi, et seda seksuaalelu käsitletakse Piiblis vähe. Ka kaks kristlast võivad ühte kirjakohta tõlgendada täiesti erinevalt ning jõuda erinevatele järeldustele. Cornwall viitab oma raamatus Rowan Williamsile, kes

toob välja, et Piibel ei pea olema ainus koht, kust otsida vastuseid ka oma seksuaalelus kerkivatele küsimustele, vaid ka teoloogid saavad ja peavad neid teemasid lahti seletama toetudes Piiblile, isiklikele kogemustele ja kristlikule traditsioonile. (Cornwall 2013, 151) Koguduse õpetaja on enda koguduse teoloog, kes peab olema võimeline neid teemasid adekvaatselt seletama ning olema ka teadlik, kuidas kristlik õpetus saab toetada armastavat seksuaalelu, mitte ei saa põhjenduseks vägistamisele.

2.3. Religioosse taustaga ohvrite ja vägivaldsete haavatavuse ning vastupidavuse tegurid

Esimeses peatükis kirjeldatud haavatavus võib religioossetes peredes olla süvendatud kujul, kuna patriarhaalsed religioossed struktuurid toetavad soolist dualismi, kus naiste roll on alluv ja nende spirituaalne heaolu sõltub mehest. Seetõttu võivad naised ka tunda suuremat vastutust hoida peret koos, häbi ja süütunne ei lase lahkuda vägivaldsetest suhetest/abieludest. (McMullin et al. 2015, 114)

Samuti võib religioon luua usklikele ebarealistlikke lootusi, mis nagu esimeses peatükis sai välja toodud, võib pärssida paranemisprotsessi. Usklikud naised loodavad mõnikord ebarealistlikult, et nende partner muutub iseenesest või et nende usk ja võimed on piisavalt tugevad ning nad on võimelised üksi oma partnerit muutma. Naine võib tunda kohustust andestada. (McMullin et al. 2015, 117) Religioossed naised vajavad seega tihti abi, et ära tunda ja mõista vägivaldset käitumist ning et nemad ei ole süüdi vägivaldsete käitumises. Oluline on neil aidata ka mõista, et mehed, kes on vägivaldsed (ei ole vahet, mis põhjusel), vajavad muutumiseks professionaalset abi ning naine peab eelkõige prioriteediks seadma enda tervise. Kui ohver mõistab seda, siis võib ka lootus saavutada religioosse naise jaoks uue realistliku tähenduse, mis aitab ka tema enda paranemisel. (Nason-Clark et al. 2018, 11) Seeläbi on võimalik, et haavatavuse tegurist saab hoopis vastupidavuse mõjur.

Küll aga on ohver tõsisel kaotusseisus ning haavatavam, kui kogudus, kuhu ta kuulub ning kust ta abi sooviks otsida, ei mõista vägivalda dünaamikat suhetes ning mis on selle mõju inimestele (McMullin et al. 2015, 116). Selle kohta saab tuua ka näite Ilona Veike magistritööst (Veike 2006), kus ta kirjeldab, et Eesti vaimulikud iseloomustasid vägivaldset meest enamasti mittekristlasena, väärade väärtushinnangute ja arusaamaga oma rollist ning tihti alkoholi probleemidega. See läks vastuollu Veike enda kogemusega

naiste tugirühma juhina, mille liikmete mehed tarvitasid alkoholi harva ja olid väljaspool kodu lugupeetud inimesed (Veike 2006, 58). Tervisehoiu eetikaga tegelev Lauren Baker on ka märkinud, et vaimulikud peaksid rohkem aega veetma vägivalda ohvritega, et mõista, kuidas religioon ja teised süsteemid võivad vägivalda õhutada (Baker 2018, 27).

Samuti alahindavad paljud kogudused vägivalda ohvritega tegelemisel nende usu tähtsust ja kaalu ning koguduste toetavat efekti (Nason-Clark et al. 2018, 42). Religioossed kogudused saavad kõige rohkem abiks olla, kui tegeletakse haavatavuse ja tugevuse aspektidega, sotsiaalsete tugivõrgustike loomisega, mitmekesisusega ja teadlikkuse tõstmisega, ning seda mitte ainult kannatajaid silmas pidades vaid ka vägivaldaseid, kes tahavad end parandada. (Nason-Clark et al. 2018, 11–12) Laiemas sekulaarses pildis on oluline ka tähelepanu pöörata religioossete inimeste vajadustele ning sotsiaaltöötajad, terapeutid ja varjupaikade töötajad peavad samuti oskama oma töös ka selle dimensiooniga toime tulla (McMullin et al. 2015, 115). Kui suureneb kompetents nii religioossetes kogukondades/kogudustes kui ka sotsiaaltöötajate seas nende teemadega tegeleda, siis on kindel, et rohkem kannatajaid julgeb abi otsida. Veelgi enam – abi, mille nad saavad, arvestab rohkem nende vajadustega ja on neile suuremaks toeks.

Samuti ei pruugi religioosne naine alati abi otsima minna oma kogudusest, vaid pöördub ise kohe näiteks naiste varjupaika, kus töötajad on küll saanud vastava väljaõppe, kuidas kriisiolukorras käituda, kuid ei oska arvestada sellise ohvri spirituaalsete vajadustega ning nõustada naist tema usulisi tõekspidamisi silmas pidades, mis valmistab pettumuse ka abivajajale (McMullin et al. 2015, 119) Mõned töötajad võivad lausa eeldada, et usk on see, mis on seda vägivalda kodus soodustanud või isegi põhjustanud. See ei pruugi olla ka vale, kuid sellegi poolest on oluline mõista, et ohvri nõustamisel tuleb ka tema usuga arvestada. Veelgi enam, ohver võib jätta paljud olulised detailid enda usu kohta enda teada, ta võib seda isegi varjata ning kui varjupaiga töötaja ei tõstata ise usu teemat võibki see jääda käsitlemata. Religioosse ohvri aitamise puhul on oluline sisse tuua nii sekulaarsete tugisüsteemide kui ka hingehoiu perspektiiv (Nason-Clark et al. 2018, 35–36). Seega, kui (sekulaarne) terapeut arvestab ohvri uskumustega, on võimalik toetada viimase mõttemaailma tervemat arengut, kus armastus, andlikkus, kuuletumine, andeks andmine ja ohverdus saavad uue tähenduse, mis omakorda mõjutavad positiivselt ohvri tervenemist ning vastupidavust. (Nason-Clark et al. 2018, 11–12)

Traumadest paranev ohver võib saada palju abi kogukonnast, kus võib olla ka teisi endiseid ohvreid, kes saavad aidata religioosete uskumustega ohvril ümber kujundada enda väärarusaamasid, milline on toimiv suhe. Kui paranemisprotsessi on kaasatud ka religioossed liidrid, kes on saanud väljaõppe, kuidas tuleb lähisuhtevägivalla ohvritega toimida ning kuidas neid toetada, on edasi liikumine ohvri jaoks loomulikum ning valutum. (Nason-Clark et al. 2018, 11–12)

2.4. Koguduste töö olulisus lähisuhtevägivallaga võitlemisel

Koguduse roll on ohvri aitamisel oluline, sest kogudus saab anda ohvrile ülesande, millel on vastutus ning mis võib aidata tal tagasi suunduda tavalisse ellu, kus tal on taaskord hääl ja võim iseenda otsuste üle. Küll aga on oluline märkida, et ohvril on peaaegu alati vähem lähedasi suhteid ning tugisüsteeme, kes teda aidata saaks, isegi kui ollakse koguduse liige. (Nason-Clark et al. 2018, 13) Lähisuhtevägivalla ohvrite kogemuslugude kasutamist on ka Eestis laiemas pildis juba märgata, kuid kirikutesse ei ole see veel kindlasti jõudunud.

Teavitustöö lähisuhtevägivallast ka religioosete liidrite ja kogukondade seas on oluline. Sellest on aga eriti palju kasu, kui kogukonnad teevad koostööd sekulaarsete tugiorganisatsioonidega, nagu sai välja toodud ka eelmises alapeatükis. Sellisel juhul tunnevad ohvrid ning vägivaldsest kodust/suhtest pääsenud, et nad ei ole oma mures üksi ning lähisuhtevägivald ei ole häbiasi või saladus, mida peaks varjama. Täiendav informatsioon lähisuhtevägivallast ja selle ilminguvormidest politseilt, varjupaikadest, terapeutidelt, hingehoidjatelt ja koguduse liikmetelt aitab ohvritel ja pääsejatel püsida vastupidavamana. Need teadmised on olulised ka perekondadele, sõpradele ja kogudusele, et nad teaksid, kuidas ohvreid aidata ja toetada. Lähisuhtevägivalla ilmnemisel tuleks üle ka vaadata, kuidas koguduses suhtutakse lahutusse ning läbikukkunud abieludesse, sest see võib olla abiks naistele, et üle saada häbist. Selline lähenemine on abiks koguduse sisese empaatia ja kaastunde loomisel ning kogudused, mis töötavad tihedalt koos ohvrite aitamisel annavad viimastele ka rohkem lootust. (Nason-Clark et al. 2018, 12) Konservatiivsed ning lahutusele kui patule rõhuvad vaimulikud teevad aga lähisuhtevägivalla ohvritele rohkem halba kui head ning kogudused, kus selline retoorika on valdav peavad endale seda ka tunnistama.

Kogudustel ning hingehoiul võib olla väga positiivne mõju inimeste tervisele ja vaimsele heaolule, kuna on inimese usuline toetamine (Veike 2006, 34). Ehk kogudustes loodud tihedad sidemed annavad inimestele toetava sotsiaalse võrgustiku (Nason-Clark et al. 2018, 13). Kõige selle valguses on siiski minu meelest ka oluline märkida, et ei ole valget ilma mustata. Lähisuhtevägivalla ohver on seega tõsise kaotusseisus, kui koguduses ei ole soojasid suhteid, perekonnaga seoses vägivallast ei räägita, koguduse juhtfiguurid ei oska selliseid probleeme adresseerida, ei tee koostööd teiste tugiorganisatsioonidega ning isegi põlgavad nt ideed lahtusest.

„[...] kõige keerulisem on kirikuõpetajate naistega. „Nende side on sõlmitud mitte ametniku, vaid jumala poolt, kuidas sa seda lahutad.“ Ja ümbritsev toetab sageli patriarhaalset korraldust. Kord sai üks terapeut telefonikõne naiselt, kes küsis, mida teha. „Papp oli tal käskinud kirikusse minna ja koguduse ees kõva häälega öelda, et ta on hoor, sest ta tahtis oma vägivaldsest mehest, tema asetäitjast lahutada,“ ütleb mulle too töötaja. „Ja naine oli juba kiriku poole teel.“ Ühe kirikuõpetaja perekond ütles tema naisele, kes keeldus talle perekonna poolt ettemääratud tööd tegemast, et ta on saatan ise. „Kurjus ei ole nende puhul nähtav, vaid kaetud vagaduse looriga,“ kuulen ma. „Ei ole julmemat loori kui vagaduse oma.““ (Epner 2019, lõik 5)

Tsitaat Eero Epneri artiklist „Sest nad saavad“ illustreerib hästi, kui koguduses ei ole head keskkonda ja sotsiaalset võrgustikku, siis ei ole sellest ka mingit abi, isegi pigem kahju. Sellepärast ongi oluline kaasata ka religioossed ühendused eelkõige ennetustööse ning ohvriabi töösse. Teadmised on ka eelduseks paremale mõistmisele ning empaatialle koguduse sees. Kui koguduses üldiselt on teadmised lähisuhtevägivallast ja selle erinevatest ilminguvormidest (eriti pastorite ja hingehoidjate seas) on laiemapõhjalised, siis osatakse seda ka märgata endi keskel, samuti jõuab professionaalne abi ohvrite ja vägivallatsetateni. See omakorda tähendab, et vaimulikud ning hingehoidjad peaksid saama ka vastava väljaõppe.

Nason-Clarki uuringutes, mis ta on peamiselt läbi viinud USA's ja Kanadas, on välja toodud, et vähem kui 10% sealsetest koguduste pastoritest tunneb, et nad on valmis juhuks, kui mõni koguduse liige peaks sellise probleemiga nende poole pöörduma. Usutakse ka, et vägivalla levik on nende kogudustes madalama levikuga, kui ülejäänud kogukonnas, mille keskel nad on. Nason-Clark toob ka välja, et vaimulikud ei pruugi

mõista, et ohver ei pruugi kohe esialgu kogu kodus toimuvat avaldada ning vaimulik ei pruugi aru saada sügavamatest vihjetest ega tea, mis küsimusi tuleks ohvrilt küsida, et mõista, kuidas on lood ohvri kodus tegelikult. (Nason-Clark et al. 2018, 31–32) Oluline on ka teada, kuidas ja milliste sekulaarsete professionaalide juurde on ohvrit hea edasi suunata, sest vaimulikud, kes ei suuna ohvreid teiste professionaalide juurde abi saama, tunnevad ennast ka selles valdkonnas kõige ebakindlamalt (McMullin et al. 2015, 118).

Nason-Clark toob ka oma töös välja, et ka Kanadas, kus ta ise peamiselt töötab, ei nähta religioonil sekulaarses ühiskonnas erilist rolli. Samuti ei näe feminismi põhimõtetele baseeruvad organisatsioonid religiooni osana lahendusest vaid hoopis pigem probleemi tekitajana. (Nason-Clark et al. 2018, 14) Minu hinnangul on see aga lõhe ühiskonnas, mis tegelikult pärsib info ning abi jõudmist kannatajateni. Eestis võib üheks probleemiks olla ka see, et kuna kokkupuude juhtumitega on olnud pigem väike (Veike 2006) ei nähta seda enda koguduses nii suure probleemina, et sellega aktiivselt ja pidevalt tegelema peaks, samuti ei olda ilmselt ka teadlik, kui suureks abiks võiks kogudused sellega ühiskonnas olla.

Koguduste juhid saavad olla suurteks abilisteks ka õiguskaitseorganitele. Kui ohver arvab, et võimud ei peaks sekkuma nii pühasse liitu nagu seda on abielu, siis see on koguduste õpetajad ülesanne ohvrile selgitada, et vägivaldne käitumine on lubamatu ning Jumala ees ei tohi sellepärast süütunnet tunda (Veike 2006, 40). Ehk anda ohvrile märku, et vägivaldla puhul tuleb pöörduda ka politseisse ning see ei ole häbiasi, vaid annab kogudusele võimaluse olla ohvrile toeks. Tänu sellisele käitumisele saab ohver abi ka õiguskaitseorganitelt, tuge oma koguduselt ning hingerahu, kuna ei ole Jumala ees antud vandeid hüljanud. (Nason-Clark et al. 2018, 16)

Kogudusest võib saada ka muud abi – kirikuõpetaja või mõni teine koguduse liige võib teada advokaati, kes respektierib ka ohvri uskumusi. Samuti muutuvad hindamatuteks abikäteks need, kes on lahkunud vägivaldsest suhtest. Nad saavad abiks ning toeks olla oma kogemustega, samuti ei tunne ohver, et ta on oma murega üksik ning ei tunne vajadust ennast kogudusest eemaldada. Kogudus saab aidata ka vägivallatset, kes tahab end muuta, olles ka temale toeks sellel teekonnal. Siinkohal on oluline veel välja tuua, et kirikuõpetajad ei tohi hakata ise mängima politseinikke ning kohtunikke. Kirikuõpetaja või religioosse liidri eesmärk peab olema ohvri ohutuse tagamine ning pakkuda talle ka spirituaalset tuge. Ohvri jaoks võib olla isegi ohtlikum, kui kirikuõpetaja

püüab ise vägivallatsejat korrale kutsuda või sunnib paarilisi koos oma probleemidele lahendust otsima. Nii ei leia ohver ka oma usust enam jõudu, et sellisest suhtest lahkuda. (Nason-Clark et al. 2018, 16–17)

2.5. Koguduste väljakutsed seoses lähisuhtevägivallaga

Ka koguduste seisukohast kerkivad lähisuhtevägivalla all kannatajate ja vägivallatsejatega kokku puutudes üles raskused. Sügavalt usklikele inimestele on iseloomulik, et ei taheta tunnistada lähisuhtevägivalla esinemise sageduse, leviku ja pikaajaliste tagajärgede sarnasust enda koguduses ja sellest väljaspool asuvas ühiskonnas. Paljud usklikud ohvid on ka tunnistanud, et nad on pettunud oma koguduste juhtides, kuna viimased ei mõista kui levinud on lähisuhtevägivald ka nende enda koguduses. See ei ole aga ülemäära üllatuslik tulemus, kuna enamus usklikke leiab, et kogukonnana elatakse tänu oma usule teistsugust elu. Kui me usume, et probleemi levik on meie kogukonnas väiksem kui mujal, siis on ka vähem tõenäoline, et me võtame selle osas midagi ette. (Nason-Clark et al. 2018, 105)

Tihedad sidemed kogukonnas võivad mõnikord lähisuhtevägivallast rääkimise muuta raskemaks, mille tagajärjel nii mehed kui ka naised, ohvid kui ka vägivallatsejad, ei julge abi otsida, sest puudub konfidentsiaalsus (Nason-Clark et al. 2018, 106). Ka Veike on oma magistritöös märkinud, et hingehoiutööd mõjutavad kolm peamist tegurit: kiriku teadmised, kristliku töötegija isik ja keskkond. Ta täiendab, et töötegijal peab olema selgus sõnumist, mida ta kuulutab, ümbritsevast keskkonnast ja oma isiksuse nõrkustest ehk pastoril lasub hingehoidlikul vestlusel suur vastutus. Ka pastori suhtumine sõltub tema teadmistest. (Veike 2006, 34, 65)

Pastor, kes ei ole julgenud lähisuhtevägivalla teemat oma kogukonnas senimaani tõstatada, peaks esimese sammuna viima ennast kurssi, mida lähisuhtevägivald endast kujutab. Vägivald on kogukonna jaoks vaja see selgelt defineerida, sest see aitab neil mõista, mis on lähisuhtevägivald võimu ja kontrolli seisukohast vaadatuna (iga konflikt kodus ei ole lähisuhtevägivald). Samuti tuleb pühakirjale viidates teha seda selgelt ning anda kõigile mõista, et see ei ole lihtsalt pastori arvamus. Ka tuleks välja tuua laiemad suhted teiste organisatsioonidega, mis selle temaga tegelevad, teha nendega koostööd, ning luua ise standartne käitumismudel, kui juhtub halvim. Ning kõige enam, tuleb oma kogukonnas anda selgelt märku, et lähisuhtevägivallast on ohutu rääkida, seda teemat

käsitletakse täie tõsiduse ja professionaalsusega, seejuures tagatakse kõigi turvalisus. Koguduste seiskohalt on ka oluline mõista, et neid probleeme ei pea üksi lahendama ja väljaspoolse abi kaasamine on pigem kasulik mitte kahjulik. (Nason-Clark et al. 2018, 106–8)

Üldjuhul on siiski kogudused halvasti varustatud, et tegeleda nii ohvrite kui ka vägivaldsetejatega, isegi kui mingil määral toimub koguduses teadlikkuse tõstmine, siis ei toimu see üldjuhul teadlikult ja hästi läbimõeldult. Veelgi enam, ka vaimulikud ei pruugi tähelepanu pöörata vägivalla all kannataja spirituaalsetele vajadustele ning pööravad tähelepanu pelgalt praktilistele meetmetele. (Nason-Clark et al. 2018, 109, 113, 114) Samuti ei tasu ära unustada, et pastor ei ole psühholoog või sotsiaaltöötaja, kuigi teatud hingehoidlikud suunad sarnanevad ka psühhoteraapiale (Veike 2006, 35).

Ohvri perspektiivist vaadatuna on oluline, et kogudus kuulaks ohvrit. See tähendab:

- kuulamist, kuid mitte hinnangute andmist;
- mõistmist, aga mitte haletsemist;
- strateegiate loomist, kuid mitte kontrollimist;
- erinevate võimaluste pakkumist, aga mitte järgmiste sammude dikteerimist;
- lohutamist, aga mitte koormamist;
- usu tugevusele rõhutamist rasketel hetkedel. (Nason-Clark et al. 2018, 124)

Ka ordinatsiooni seminari lõpetajad on uuringutes märkinud, et neil ei ole piisavalt head väljaõpet, kuidas tegeleda lähisuhtevägivalla juhtumitega koguduses. Nason-Clark toob ka enda raamatus välja, et seminaride tudengite väljaõpe ei kata tavaliselt oskusi, mida on vaja lähisuhtevägivalla all kannatajatega tegelemisel. (Nason-Clark et al. 2018, 129) See oskus peaks väljenduma ka teoloogilise õppe mitmekesisuses, mille raames õpitakse praktilisi ja sotsiaalseid oskusi ja teadmisi, mida ühel vaimulikul läheb vaja (McMullin et al. 2015, 115, 119). Isegi kui õppekavades on ka lähisuhtevägivalla kriisi käsitlemine, siis see on peaaegu alati vabaine, seega on väga suur vajadus ka vastavale väljaõppele. (Nason-Clark et al. 2018, 129) Sellise väljaõppe vajadust on ka Eesti pastorid täheldanud (Veike 2006, 71).

2.6.Lähisuhtevägivalla teemade avalik käsitlemine Eesti kristlike kirikute poolt

Ei saa aga öelda, et nt Eesti Kirikute Nõukogu (EKN), Eesti Evangeelne Luteri Kirik (EELK), vabakogudused või õigeuskirikud (Apostellik ja Moskva Patriarhaadi) ei ole

lähisuhtevägivalla teemal üldse sõna võtnud. Korraldatud on nii konverentse, koolitusi kui ka koosolekuid või on võetud mõnes sõnavõtus lähisuhtevägivalla suhtes tauniv seisukoht.

EKN koostöös SA Väärtustades elu korraldas nt 2017. aastal perevägivallateemalise konverentsi „Miks vägivald armastab vabadust?“, kus keskenduti sellele, kui levinud probleemiga on Eestis tegu, kuidas seda ennetada, ohvrit märgata, kas vägivallatseja on võimeline muutuma ja milline peaks terve paarisuhe olema (Eesti Kirik 2017). Mõlemad Eesti õigeuskirikud on korra tauninud lähisuhtevägivalda: Appostellik õigeuskirik oma häälekandjas Metropoolia (Metropoolia 2017) ja Moskva Patriarhaadi alla kuuluv õigeuskirik oma kodulehel (Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kirik 2017).

Lähisuhtevägivalla teemal on korduvalt sõna võtnud ka EELK peapiiskop Urmas Viilma. Ta on esinenud lähisuhtevägivada käsitlevatel konverentsidel (EELK Perekeskus 2016), maininud teema olulisust oma adventikõnedes ja aasta kokkuvõtetes (Viilma 2018; 2019), kirjutanud artikli, kus ta pöörab ka meeste vastasele lähisuhtevägivallale tähelepanu (Viilma 2017) ning 2019. aastal peale Eero Epneri artikli ilmumist kutsus ta ka kõiki vaimulikke üles emadepäeva teenistusel eestpalvesse lisama lähisuhtevägivalla all kannatajaid (Pikkur 2019).

Kristliku taustaga asutustest tegeleb kõige aktiivsemalt lähisuhtevägivalla ohvrite ja vägivallatsejatega Eestis EELK perekeskus, kus lisaks tavapärasele perenõustamisele ja hingehoiuteenusele pakutakse ka erinevaid grupikoolitusi Tallinnas, Tartus ja Haapsalus. Nende eesmärgiks on toetada erinevaid sihtrühmasid: nt pakutakse programme, kus tegeletakse paarisuhte, vanemluse, vanavanemluse ja noorte suhete alustaladega (Ehituskivide programmid) (EELK Perekeskus 2020). Näiteks koolitus „Paarisuhte ehituskivid“ on eelkõige mõeldud just vaimulikele, hingehoidjatele, perenõustajatele ja teistele koguduse töötajatele, kes on huvitatud peretööst (EELK Perekeskus 2019b). Samuti korraldab perekeskus ka sotsiaalprogramme meestele ja naistele (EELK Perekeskus 2019c; 2019a), mille eesmärgiks on aidata neid mehi ja naisi, kes olnud paarisuhtes vägivaldsed (nii füüsiliselt kui ka verbaalselt). Programmi raames toimuvad nii grupikohtumised kui ka individuaalsessioonid, mille käigus räägitakse oma suhtes toimunud vägivallast, õpitakse enda ja oma lähedaste tundeid, oma emotsioonide allikaid, hea suhte aluseid, kuidas osata tülisid ja probleeme lahendada ilma vägivallata (konfliktilahendamise oskus) (EELK Perekeskus 2019a).

Ka vabakoguduste lehekülgedel võib leida viiteid sellele, et probleemse paarisuhte puhul tuleb abi otsida, kuid sellega ka lähisuhtevägivalla kajastamine avalikult lõppeb. Säärase kajastamise puhul näen ma kolme peamist murekohta: esiteks, avalik kajastus küll mingil määral on olemas, kuid pigem pinnapealne ja harv, teiseks, tegeletakse ainult nii-öelda ennetavate meetoditega, ning kolmandaks, lähisuhtevägivalla dünaamika ja olemuse mõistmine Eesti kristlike koguduste juhtide seas tundub olema puudulik ning kohati isegi probleemi süvendav.

Vähene kajastus on mingil määral ennast seletav: kogu selle teemaalase kajastuse kokkuvõtte mahtus ära pooleteisele leheküljele. On selge, et kõik kirikud kindlasti taunivad lähisuhtevägivalda ning on nõus, et see läheb vastuollu kõigi kristlike põhitõdedega, küll aga sellega ka käsitlus tavaliselt piirdub. Säärane käsitlus on pinnapealne, sest enamikes avalikes pöördumistes, kõnedes ja artiklites leiab ikka ja jälle samad korduvad laused (lähisuhtevägivald on vale, sellele tuleks kindlasti pöörata veel rohkem tähelepanu). Avalikult teema adresseerimine võiks aga ka teistele tugiorganisatsioonidele anda märku, et kirikud on valmis koostööks.

Enamikest sõnavõttudest või artiklitest on mulle ka silma jäänud, et kristliku eluviisi ning õpetust, kuidas perekond peaks toimima, võetakse kui ennetavat meetodit. Selline lähenemine on kindlasti väga õige, kuid ei saa ära unustada, et ka suurpärase ennetustöö puhul ei kao vägivald paarisuhetest täielikult ilmselt mitte kunagi. Alati leidub ohvreid ning nende süstemaatilise ja läbimõeldud aitamisega ei tegeleta koguduste tasandil praktiliselt üldse. Lähisuhtevägivald on ühiskondlik probleem, mille ennetamise ja tagajärgedega tuleb tegeleda süstemaatiliselt ja järjepidevalt.

Kõige probleemsem kogu arutelu juures on üldine lähisuhtevägivalla dünaamika mõistatus. Kõik teavad, et see on vale ning igasuguse vägivalla vastu peaks kehtima nulltolerants, kuid selle juures ei võeta tegelikult endale eesmärgiks mõista, kuidas lähisuhtevägivald toimib ning kuidas erineb religioossete ohvrite ja vägivallatsete aitamine.

Mis puudutab kirikute üldist arusaam sellest, kui levinud on lähisuhtevägivald nende enda kirikus või koguduses, siis Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidu väljaanne Teekäija aitab mõista, kuidas näiteks nemad võivad mõnes oma koguduses lähisuhtevägivalda ja perekonnaga seotud kriise mõista.

„Meile meeldib mõelda, et kristlikus kodus vägivalda ei esine. Paraku tõdevad mitmed kristlastest nõustajad, oma töökogemusele toetudes, vastupidist: paljud pealtnäha toredad ja edukad kristlased võitlevad oma pereelus erinevate koduvägivalla ilmingutega. [...] Tegelikult ei tohiks ükski koduse vägivalla ohver jääda vaikselt kannatajaks! Kui kodus kasvavad lapsed, lasub vanemal otsene vastutus astuda samme olukorra muutmiseks. Ei ole mõtet petta end illusiooniga, et tegemist on abikaasadevahelise asjaga, mis lapsi ei puuduta.“ (Kibuspuu 2015)

Artiklis „Mida ma peaksin tegema, kui kogen kodus vägivalda“ (Kibuspuu 2015) saab näha kahte küllaltki levinud arusaama, mis kogudustes võib esineda – soovunelm, et ühes kristlikus peres midagi sellist ei toimu ning et ohver on võimeline ise vahet tegema abikaasade vahelisel tüülil ja lähisuhtevägivallal. Nagu on ka eelmistes peatükkides välja toodud, siis ohver ei pruugi väga tihti aru saada, et tal on õigus paremale elule ning et koguduste juhtide poole on ohutu pöörduda (rääkimata sellest, et sealt saab professionaalset abi).

Samast ajakirjast toon ka veel teise näite väärarusaamadest, mis võivad koguduse tasandil hoopis süvendada lähisuhtevägivalla levikut. 2017. aasta novembrikuu numbris teeb oma lõputööst kokkuvõtte Viljar Roosimaa, mille raames ta uuris EKB Liidu koguduste juhtide ja vaimulike töötajate suhtumist uuesti abiellumisse.

„Kirjandusele toetudes võib jagada arvamused ja seisukohad uuesti abiellumise lubatavusest kolme rühma: uuesti abiellumist täiesti keelav, teatud tingimustel lubav ja hingehoiu põhimõtetest lähtuv vaade. Siiski on neil kõigil ühine arusaam, et lahusus ja uuesti abiellumine on alati seotud patuga. Ei ole normaalne, kui kaks Jeesuse järgijat lahutavad teineteisest ja otsivad endale uue kaaslase. [...] Kuigi abielu püsimine on ülim eesmärk, võivad tekkida olukorrad, kui abielu säilimine on muutunud võimatuks. Sellisteks olukordadeks võivad olla hülgamine, perevägivald, seksuaalvahekorra keeldumine või aastatesse ulatuv eraldi elamine võimude sunnil, näiteks pikem vanglakaristus või pagendusse saatmine. Siiski on oluline tähele panna, et sellised olud ei sunni kedagi lahutama.“ (Roosimaa 2017)

Selline kogudustes valitsev arusaam võib süvendada vägivaldses suhtes püsimist. Ohver ning vägivallatseja võivad mõlemad nii oma kannatusi kui ka teguviisi hakata

põhjendama kristlikest seisukohtadest lähtuvalt (nagu olen ka eelnevates alapeatükkides seletanud) ehk kõige hullem, mis ühes sellises olukorras võib juhtuda. Lahutus ning uue paarilise leidmine seostub igavese patuga, olgugi, et lähisuhtevägivalda ning seksuaalvahekorra keeldumist tunnistatakse kui piisavat põhjust lahutamiseks. Veelgi enam, võib säärane arusaam seksuaalvahekorra loobumisest süvendada suhtesise vägistamise normaliseerimist (ohvri vaatepunktist). Sellised koguduste sisesed puudulikud teadmised lähisuhtevägivallast ning arusaam abielust ei ole sugugi ainuomane ainult baptistide kogudustele, sest ka eelnevalt mainitud pinnapealsus teema käsitlustes viitab vähestele teadmistele antud valdkonnas.

Kui tahame aidata religioosseid ohvreid, siis selle üheks eelduseks on ka see, et kirikud peavad üle vaatama oma perekonnaõpetuse. Ka Nason-Clark viitab oma töös Cathrine Kroegeri ja James Becki töödele, kus nad toovad välja, kuidas pühakirja asjakohaselt tõlgendamine ja laiem kogukonnaga koostöö tegemine on eelduseks ka andestusele ja armule, millega tuleks ohvreid ja vägivallatsejaid kohelda. (Nason-Clark et al. 2018, 39)

3. Tartu kristlike koguduste kokkupuude lähisuhtevägivallaga

3.1. Empiirilise osa eesmärk

Antud töö empiirilise osa eesmärk on pilootintervjuudega katsetada, kuidas ja mida tasub järgmise astme töös informantidelt küsida. Pilootintervjuudega saab seega parema aimduse, kuidas järgmise astme töös tuleks uurimust läbi viia ning andmetele läheneda. Samuti annavad pilootintervjuud esialgsed andmed, kui palju on Tartu pastorid ning hingehoidjad lähisuhtevägivalla juhtumitega enda koguduses kokku puutunud. Pilootintervjuudega uurisin ka, kuidas selliste juhtumite puhul käituti ning kogemuste puudumise puhul, kuidas võiks käituda. Intervjuude käigus pöörasin tähelepanu ka sellele, kuidas kogudustes käsitletakse perekonna ja vägivalla teemasid ning millised võivad olla sotsiaalsed tugisüsteemid, mis koguduses formuleeruvad.

Eestis on senimaani kristlike koguduste töötajate kokkupuudet lähisuhtevägivallaga uurinud ainult Ilona Veike, kes uuris peamiselt, milline on pastorite ja hingehoidjate kokkupuude olnud lähisuhtevägivallaga, milline on teadlikkus sellel teemal, kuidas on lähisuhtevägivalla probleeme lahendatud ja kas ohvrid on ka abi leidnud, kusjuures keskendus Veike eelkõige naistevastase vägivalla uurimisele (Veike 2006). Minu lähenemine intervjuudele oli võrdlemisi sarnane, kuid oma töö teoreetilist materjali silmas pidades uurisin ka, kuidas/mis vormis (või kas üldse) puudutatakse kogudustes lähisuhtevägivalla temaatikat. Teine oluline erinevus on kindlasti empiirilise osa raames läbiviidud intervjuude põhjalikkus – minu töös on need lühemad ja lihtsalt üldist pilti loovad. Kolmanda erinevusena toon välja teoreetilise materjali fookuspunktide erinevuse, mis kindlasti mõjutas ka empiirilise osa intervjuude läbiviimist ning andmete analüüsi.

Uurimistöö kaudsemaks eesmärgiks on luua esialgne (teoreetiline) põhi järgmise astme teadustöö läbiviimiseks, mille raames saaks veelgi laiaulatuslikumalt koguda andmeid lähisuhtevägivalla leviku kohta Eesti religioossetes kogudustes, milline on olnud senine kokkupuude ja abi osutamine. Need andmed on laiemas plaanis olulised, et ärgitada ka Eesti usulisi ühendusi viima ennast rohkem kurssi lähisuhtevägivalla dünaamikaga ning pakkuda eelkõige ohvritele professionaalsemat ning laiapõhjalisemat abi, mis oskaks arvesse võtta ka viimaste usulisi tõekspidamisi ja uskumusi.

Seega empiirilise osa eesmärkide saavutamiseks koondasin eelnevatesse töö peatükikesse baasmaterjalid lähisuhtevägivalla olemusest ja levikust Eestis ning kuidas on seda teemat uuritud religioossete koguduste kontekstis mujal maailmas. Empiiriliste andmete kogumiseks võtsin ühendust Tartu kristlike koguduste õpetajate ja hingehoidjatega ning kristliku taustaga pere nõustamiskeskuse töötajaga (kellel on hingehoidliku töö kogemus) ja viisin nendega läbi intervjuud. Saadud andmeid töötlesin ehk litereerisin lühidalt arvutikirja, kodeerisin teksti vastavalt küsimuste teemadele ning analüüsisin teemasid vastuseid võrreldes.

3.2. Meetod ja uurimisküsimused

Andmete kogumiseks viisin läbi 5 poolstruktureeritud intervjuud. Analüüsifaasis rakendasin konventsionaalset kvalitatiivset sisuanalüüsi, mis hõlmas liigendamist, kategoriseerimist ning seejärel tõlgendamist. Valimi koostamisel seadsin kaks peamist kriteeriumi: informandid peavad olema vähemalt kahest erinevast konfessioonist ja erinevatest kogudustest. Samuti soovisin rääkida ühe EELK perekeskuse töötajaga, et valimis oleks ka keegi, kes puutub igapäevaselt kokku nii lähisuhtevägivalla juhtumite kui ka erinevate konfessioonide esindajatega. Töös ei ole püstitatud hüpoteesi, kuna eesmärk ei ole tõestada midagi täiesti uut ega lükata ümber mõnda eelnevat teadmist, vaid koguda esialgseid andmeid hetkeolukorrast.

Peamised uurimisküsimused:

- Milliste probleemidega ja kui tihti pöörduvad inimesed tavaliselt kirikuõpetaja või hingehoidja poole?
- Kui palju on kokkupuudet olnud lähisuhtevägivalla juhtumitega nende koguduses?
- Kuidas on koguduste õpetajad/hingehoidjad käitunud lähisuhtevägivalla juhtumi puhul? (Kui ei ole kokkupuudet olnud, siis kuidas käitutaks?) Sh, millised on õpetaja teadmised lähisuhtevägivalla dünaamikast?
- Palju ja milliseid jumalateenistuse väliseid tegemisi on selles kirikus? (Ehk millised sotsiaalsed võrgustikud on koguduses üldisemalt?)
- Kuidas ja kui palju käsitletakse perekonna temaatikat koguduse jutlustes ja teistel üritustel?
- Kui palju räägitakse koguduses vägivallast, sh lähisuhtevägivallast?

- Arvamus teemal, milline ja kui suur on koguduse roll lähisuhtevägivallaga võitlemisel?

Kuna üheks intervjuueeritavaks oli ka kristliku taustaga EELK perekeskuse töötaja, siis tema käest uurisin rohkem perekeskuse töö kohta ning kuidas mängib nõustamistöös ka kristlik sfäär rolli. Samuti uurisin, kui palju on töötajal olnud kokkupuuteid sügavalt religioossete lähisuhtevägivalla ohvritega ning kuidas toimivad nende võõrutusprogrammid vägivallatsejatele.

Valisin poolstruktureeritud intervjuu meetodi, kuna see võimaldab informantidele esitada avatud küsimusi ning täiendavaid lisaküsimusi, mis aitavad jõuda tema parema mõistmiseni. Küsimused on koostatud teoreetilist materjali silmas pidades, täpsustavad küsimused annavad rohkem aimu informandi taustast ning tema koguduse või töö olemusest. Selletõttu esineb informantidele esitatud küsimustes ka teatavaid erinevusi, kuna küsimusi on kohandatud vastavalt olukorrale.

Intervjuud jagunesid seega laias laastus kolme ploki. Esimeses plokis uurisin, milliste probleemidega inimesed kogudusse pöörduvad ning kui palju on tegeletud ka lähisuhtevägivalla juhtumitega. Selle ploki alla jäid ka küsimused, mis uurisid, kuidas sellises olukorras on varasemalt käitunud või mida võiks tulevikus teha kui kõige halvem on juhtunud. Teise ploki eesmärk oli mõista, millised sotsiaalsed sidemed koguduses inimeste vahel võivad olla, kui palju räägitakse perekonnast (nii jutlustel kui teistel üritustel) ning vägivallast, sealhulgas lähisuhtevägivallast. Kolmandas plokis uurisin, kui suur on intervjuueeritava meelest koguduse ja kiriku roll lähisuhtevägivallaga võitlemisel.

3.3.Valimi kirjeldus

Valim koosnes viiest informandist: kolmest koguduse õpetajast (kaks Luteri kiriku ning üks baptisti koguduse õpetaja), ühest liikmest, kellel on nii hingehoidlik kogemus kui ka funktsioon oma koguduses (baptist), ja üks kristliku taustaga EELK perekeskuse töötaja, kelle on samuti hingehoidliku töö kogemus ning kokkupuude lähisuhtevägivalla võõrutusprogrammidega. Informantide seas oli kaks naist ning kolm meest, noorim neist 38 ning vanim 59 (üldine keskmine vanus 48). Informandid on erinevate kristlike koguduste ja konfessioonide esindajad, mis on taotluslik, et saada laiem ja terviklikum pilt. Esindatud ka üks noortekogudus, mille suurem osa liikmeid on alla 30 aastased. Valimi koostamisel aitas mind juhendaja ning informantide kontaktid leidsin internetist.

Esialgu kontakteerusin 7 koguduse õpetajaga meili teel, kellest 6 ka vastasid ning viiega õnnestus aeg kokku leppida. Kirjas tutvustasin oma töö teemat ja eesmärki, samuti tutvustasin, millest intervjuu käigus juttu tuleks. Enamus informante oli esilagu mures, et neil ei ole mulle väga palju midagi rääkida, kuid kuna töö eesmärk on pigem kaardistada hetkeolukorda, siis sai 5 inimesega siiski intervjuu kokku lepitud ja läbi viidud.

Intervjuud viisin läbi märts-aprill 2020, mis tähendab ka seda, et intervjuud toimusid ajal, mil Eestis oli kehtestatud eriolukord koroonaviiruse leviku tõkestamiseks. Seega toimusid neli intervjuud videokõnena kas Skype's või Zoom keskkonnas ning üks intervjuu toimus intervjuueeritava kirikus sotsiaalse distantseerumise põhimõtteid silmas pidades. Intervjuud kestsid umbes 30-50 minutit ning kõigi intervjuude salvestamiseks küsisin ka informandilt eelnevalt suusõnaliselt luba. Intervjuud on ka arvutikirja lindistustel ümber kirjutatud, kuid informantide konfidentsiaalsuse kaitseks ei ole neid lisadesse lisatud. Töös kasutan tsitaate, mis on *kaldkirjas*. Tsitaadi juurde on lisatud ka informandi tähis, mille juures ei ole sugu välja toodud, et taaskord kaitsta informantide konfidentsiaalsust. (I1, I2, I3, I4, I5).

3.4. Andmete analüüs ja arutelu

3.4.1. Koguduste kokkupuude lähisuhtevägivallaga

Selles alapeatükis uurin kõigepealt, milliste probleemidega ja kui sagedasti pöörduvad inimesed kogudusest abi otsima. Selle küsimuse eesmärk oli eelkõige teada saada, kas inimesed üldse pöörduvad oma muredega kiriku poole. Seejärel uurisin, kas ja kui palju on olnud ka kokkupuudet lähisuhtevägivalla juhtumitega ning kuidas sellises olukorras teemale läheneti või peaks õpetaja meelest lähenema. Nende kahe põhiküsimuse laiem eesmärk oli ka saada pilt sellest, millised võivad olla intervjuueeritava teadmised lähisuhtevägivalla dünaamikast.

Kõik neli informanti (I4, I1, I2, I3), kes on ka koguduse õpetajad või hingehoidja rollis tõid välja, et kirikusse pöörduakse äärmiselt erinevate probleemidega ja kaetud on kogu „inimelu skaala“. Välja toodi nii isikliku usuelu küsimusi/vaimseid küsimusi, pere ja suhetega seonduvaid probleeme, sh vägivallaga seonduvaid probleeme, majandusküsimusi, tervist kui ka sotsiaalse toimetulekuga seonduvaid probleeme.

Perega seonduvad küsimused varieeruvad samuti seinast seinast: alustades laste kasvatuses, huviharidusest, teismelistega seonduvatest probleemidest, suhetest üldiselt,

abielukriisidest ja lõpetades kärgperega seonduvate probleemidega. Üks informant (I4) tõi ka nt välja, et vanemlusega seonduvad teemad on kerkinud ilmselt ka seetõttu, et paljud koguduse liikmed ei ole ise kristlikus peres üles kasvanud ja sellepärast uuritakse, kuidas oma lapsi kristlikul viisil kasvatada. Teine informant (I2) mainis ka abielu siseseid hõõrdumisi ja ka olukordi, kus mõnikord lastele öeldakse halvasti, aga informant ei peaks ise neid vägivalda juhtumiteks. Selle koha pealt olen ka mina temaga nõus, sest kõik tülid peres ei ole veel lähisuhtevägivald.

Kaks vastajat (I1, I2) tõid ka välja, et lähisuhtevägivalda mõiste võib mõnikord olla väga mitmeti tõlgendatav ning raskesti defineeritav, seda eriti emotsionaalse vägivalda puhul.

„Näiteks vaimne vägivald... Kust algab vaimne vägivald? Mõni asi, mis... ei ole üldse vaimne vägivald teatud olukorras võib selleks osutada. [...] Ehk siis vaimse vägivalda puhul, ma absoluutselt ei eita seda, ta absoluutselt on olemas, ja oluliselt raskemates vormides, aga ma tunnen, et see piir ei ole seal väga konkreetne. Seal on kuskil mingisugune hall ala, mis sõltub tõlgendusest.“ I2

Samuti tõi üks informant (I4) ka välja, et see, milliste probleemidega ja kui tihti, oleneb suuresti ka koguduse asukohast ja olemusest.

„Noh, seda nagu linnakoguduses nii palju ei ole. Et ma arvan, et mängib rolli see, et linnas on neid muid võimalusi nii palju. Neid on ikka, aga ma arvan millegi pärast, et maal on rohkem... aga see on jälle siuke nagu sisetunde, kõhutunde pealt arvamine praegu. Lihtsalt ma arvan, et linnas leitakse psühholoog enne ülesse.“ (I4)

Seda väidet kinnitasid oma jutuga ka I1 ja I3, kes kuuluvad baptisti kogudusse. Need informandid tõid ka kõige rohkem välja pere ja suhete temaatika kerkimist koguduses. Neis kahes koguduses on ka liikmetevaheline suhtlemine üles ehitatud teistmoodi kui intervjueritud luteri kogudustes. Ühes neist kogudustest on lisaks hingehoidjatele ja pastoritele (kelle telefoninumbrid on koguduse liikmetele laiali jaotatud) ka umbes kümnekond inimest, kelle poole saab pöörduda nõu küsima – neilt ei saa küll professionaalset nõustamist, kuid tegu on inimestega, keda koguduses usaldatakse ja austatakse (I1). Teises baptisti koguduses on aga ülesehitus sootuks teistsugune. Kuna tegu on pigem uue noorte kogudusega, siis on neil ka üle Eesti üles seatud nii-öelda kogukonnad, millel on nais- ja meesjuht ning kogukonna kogunemistele on oodatud nii

koguduste liikmed kui ka huvilised. Seal saavad noored arutada erinevate teemade üle ning väiksemas rühmas on ka noortel endil lihtsam avaneda (tõsisemaid juhtumeid aitavad kogukondade juhid või koguduse pastorid lahendada) (I3).

Noortekoguduse õpetaja tõi ka välja põhjuse, miks nende koguduses võivad suhete ja lähisuhtevägivalla teemad olla aktuaalsemad.

„Ja võib-olla see ongi sellise nagu noorte või ka äkki sellise uue koguduse [tunnus], kus on enamuses neid inimesi, kellel ei ole mingisugust kiriklikku tausta ja nad ei tea, et nendest asjadest ei räägita. Et sellistes vanades traditsioonilistes kogudustes on võib-olla see teema, et ma tahan näidata, et kõik on hästi. Aga noor inimene ei tea, et selline etikett kuskil üldse võib-olla eksisteerib, ta ei ole kokku puutunud sellise kultuuriga.“ (I3)

Seda, kui tihti pöörduvad inimesed oma probleemidega kogudusse, on koguduste juhtide meelest raske öelda ning täpne ülevaade puudub. Kolm informanti (I1, I2, I3) tõid veel lisaks välja, et koguduses on nii-öelda kahte sorti hingehoidu: üks, mis on koguduse sisene ning see on igas koguduses oma moodi üles ehitatud, ning teine, mis on osutatud inimestele, kes tulevad sinna väljastpoolt nende enda kogudust. Neljas informant (I4) tõi ka välja, et seda teadmist, kui palju toimub hingehoidlike vestlusi/abi küsimist, on ka väga raske mõõta kuna tihti on ka hingehoidliku vestluse piirid hägused (kas lihtsalt räägid inimesega või on see juba hingehoidlik vestlus?).

Neljast koguduse õpetajast ja hingehoidjast vastas kolm, et neil on väike või peaaegu, et olematu kogemus lähisuhtevägivalla juhtumitega oma koguduses (I4, I1, I2). Neljas informant (I3) ütles, et puutub selle teemaga kokku väga tihti, kuid kannatajad on tavaliselt inimesed, kes ei ole veel koguduse liikmed, kuid kes tunnevad huvi antud koguduse vastu ja käivad ka mõningatel kokkusaamistel. Samuti on paljudel praegustel koguduse liikmetel varasem vägivalla kogemus ajast, mil nad ei olnud veel koguduse liikmed.

Sest sageli noored tulevad katkistest peredest vägivalla kogemusega juba, mõned kannatavad samaaegselt kui nad hakkavad käima mõne meie kogudusega läbi ja siis nad mingil hetkel avaldavad seda [...] Niiet me oleme kätt ja jalgu pidi ja südant pidi täielikult selle teemaga ikka väga tihedalt seotud. (I3)

Siinkohal sooviksin välja tuua veel kahe informandi puhul vestlusest kõlama jäänud asjaolu: kristlike koguduste hingehoidjatel võib vähese kokkupuute tõttu tekkida

arusaam, et lähisuhtevägivald ei ole koguduse liikmete seas nii levinud kui laiemas ühiskonnas.

„Ütlen kohe ära, et ma olen selle teemaga väga vähe kokku puutunud, tänu Jumalale. Sellepärast, et... julgen arvata, et koguduse liikmete seas esineb seda vähem kui ühiskonnas tervikuna. See arvamus tuginebki ainult arvamusele, sellepärast, et kuna lähisuhtevägivallale on iseloomulik, et seda varjatakse üpris hästi, siis ei saa iial päris kindel olla ju selles, et seda ei eksisteeri, kui see ei ole just isiklikult minu perega, või kui just keegi otse ei kaeba.[...] Ma ei saa öelda, et seda ei ole - on ikka. Igasugu asju tuleb elus ette ja see sõltub ka natukene nüüd sellest vägivalla definitsioonist.“ (I2)

„...ma arvan, et niisuguses kristlikus ringkonnas... vähemalt mulle meeldib mõelda niimoodi, et ei ole see kõige aktuaalsem probleem. Et see puudutab võib-olla neid inimesi, kes on väljas poolt tulnud. [...] Et seda nähtust ei saa eitada, aga ta ei ole niisugune, noh, esiletükkiv.“ (I1)

Viimane informant ka lisas, et samuti ei tegeleta aktiivselt teiste suurte ühiskondlike probleemide lahendamisega (alkoholism, korrupsioon, kiiruse ületamine) ning kuna ka lähisuhtevägivalla probleem nende uksele veel ei koputa, siis on see veel pigem „niisugune probleem, et võib ju juhtuda“ (I1). Sellele väitele on siiski aga väga raske tõestust leida ning sellise arusaama edasi kandumine kogudusse võib hoopis süvendada vaikivat alistumist mõne ohvri puhul, kuna abi otsimisega kaasneb häbi, sest „kristlikus kogukonnas ju selliseid asju ei tohiks olla“.

Samas oskasid kõik kolm informanti (I4, I1, I2), kellel oli lähisuhtevägivalla juhtumitega väga väike kogemus, tuua ka näiteid selle kohta, kui keegi oli pöördunud selle probleemiga ka kiriku poole või näiteid juhtumitest, kui mõne koguduse liikme puhul oli kahtlus, et tegu võib olla lähisuhtevägivalla ohvriga. Üks informantidest (I4) tõi ka välja ühe võimaliku Luteri koguduse miinuse just lähisuhtevägivallaga seoses – koguduses teatakse väga vähe kui hästi või halvasti mõnel perel läheb.

„Seal oli vist niisugune lugu, et inimeste vahel lähisuhtes oli selline pingeline olukord ja üks osapooltest... mina sain aru, et ta on isegi lõõnud, aga see oli palju aastaid tagasi, nüüd enam ei ole. Noh, ei olnud selles rollis, et kaevata või selgitada või midagi. Et see on kogu lugu mida mina tean. Ja sellega mina eraldi

ei tegelenud, ma arvan, et kui see oleks pidanud aktuaalselt olema [...], siis me oleksime sekkunud.“ (I1)

„Noh, ma mäletan ühte keissi, mäletan päriselt, kus oli perevägivalla kahtlus, kus me nagu vaatasime-mõtlesime. [...] tollel hetkel [sai] naisega siis ka räägitud et... Oligi täpselt koguduse liige, kes pani tähele, et äkki selles peres võib olla vägivalda.“ (I4)

„...ja kurdetakse küll ka lähisuhtevägivalla üle. Aga tavaliselt on see nii moodi, et kurtja on ustav koguduse liige, ja see kelle peale ta kaebab, ei ole. [...] Noh, selleni välja, et mõnele, kui on kriis suur, on vaja leida mõneks ööks kohta, kus olla. Tuleb ette. Aga... need on olnud kõik sellised olukorrad [...], kus usklik põgeneb uskmatu eest. Et seal on alati taustal selline usuline erinevus. (I2)

Viimane tsitaat on huvitav kahel põhjusel: olgugi, et koguduse õpetajal on enda meelest väga väikene kogemus lähisuhtevägivalla juhtumitega oma koguduse liikmete seas, oli tema neist kolmest informandist (I4, I1, I2) ainuke, kes tõi välja kindla juhtumi, kus oli ohvrile ka abi vaja pakkuda. Samuti jäi mulle informandiga vesteldes mulje, et seda on olnud rohkem kui ühel korral. Teine huvitav asjaolu selle konkreetse tsitaadi puhul on ka uskliku ja mitteuskliku konflikti sisse toomine. See narratiiv jäi pisut kõlama ka mõnest teisest vestlusest (nt I3 ja I1), kus samuti mainiti, et vägivalla kogemusega inimesed tulevad pigem väljast poolt kogudust ning ka vägivallatseja on sellisel juhul uskmatu.

Üks informant tõi välja vastates minu küsimusele, kas ka varasemalt nt mõnes teises koguduses on tal kokkupuudet olnud lähisuhtevägivalla ohvritega järgmist:

„Ojaa, väga palju. Jah, loomulikult. Kus ma olen ütleme sellistes vanemates traditsioonilisemates kogudustes olnud, et seda on tulnud ette küll. Ja olen ikka üsna mitmeid inimesi [pidanud] ka viima turvakodusse.“ (I3)

Siit leiab kinnitust ka selles töös varem väljatoodu, et ka religioossete kogukondades võib lähisuhtevägivalla juhtumeid olla võrdlemisi palju ning see, et probleem ei koputa veel aktiivselt koguduse uksele, ei tähenda, et seda seal ei eksisteeriks. Sama informant (M3) tõi ka välja, et praeguse koguduse (noortekoguduse) paaride seas ta ei tea, et oleks olnud lähisuhtevägivalla juhtumeid. Selle põhjuseks, nagu ka informant ise välja tõi, võib-olla tõsiasi, et need noored on juba selle koguduse miljööös üles kasvanud, kus on koos õpitud elama vägivalla vaba elu. Pigem on need noored valmis toetama neid, kellel

on muresid ja ka valmisolek nõustada uusi paare. See tõestab ka antud töö teises peatükis väljatoodud, et lähisuhtevägivallast pääsenud saavad tulevikus olla suureks toeks neile, kes on langenud ise ohvriks.

Üheks põhjuseks, miks lähisuhtevägivalla probleemid või probleemid üldse inimese elus võivad alguse saada, on ühe informandi meelest usust eraldumine või teisisõnu usuline kriis. Selline arusaam on minu meelest problemaatiline, kuna vägivaldseid käitumismustreid saab ainult nendega otseselt tegeledes muuta (Paats 2010, 79).

Ehk mida tõsisemalt on inimene usu juures, seda vähem tuleb neid probleeme ette. Seda päris kindlasti. [...] Aga see usuline kriis viib edasi sinna, et see hakkab kuskilt välja paistma. Et kui see pinge on inimeses sees, siis elu hakkab kusagilt käriseva. No muidugi siis hakatakse põhjust otsima selle kärisemise koha pealt ja ei leita seda põhjust hästi, sest seal ei olegi ju seda põhjust. Ehk siis usuline kriis... ja ta võib ükskõik kus... noh, et seda me ei tea ette, kus ta hakkab väljenduma. (I2)

Perenõustamis keskuse töötaja (I5) tõi ka välja, et nõustamisele tulevate paaride puhul on tavaliselt ka üheks probleemiks vägivald, mis ei pea alati olema füüsiline, vaid ka vaimne või majanduslik vägivald, sh ka manipuleerimine lastega või vägivaldne käitumine lastega. Samuti tõi informant välja, et nii naised kui ka mehed võivad suhtes olla vägivaldsed ning sellise suhte puhul ongi väga tihti mõlemad ühel või teisel viisil teineteisega väga julmad ise seda mõistmata. See kehtib ka füüsilise vägivalla kohta ning ka naised tarvitavad oma partneri suhtes tihti füüsilist vägivalda. Vägivaldsete naiste puhul tõi informant ka seda välja, tihti on laste vastu vägivaldsed just emad. Seetõttu on ka EELK perekeskuses võõrutusprogrammid nii vägivaldsetele meestele kui ka naistele, kus õpitakse toime tulema oma emotsioonidega ja ära tundma neid hetki, mis võivad sellele inimesele mõjuda vägivalla vallandajana. Nõustamiskeskuses eraldi programme vägivalla ohvritele ei ole, aga sellegi poolest on nõustajatel olemas ka valmidus nendega tegelemiseks, sest vägivallatsejate võõrtusprogrammis osalejate partneritega võetakse samuti ühendust.

Küsimuste puhul, mis puudutasid, kuidas on koguduste õpetajad lähisuhtevägivalla juhtumi puhul käitunud või kuidas nad käituksid tulid väga erinevad vastused. Nüüd toon ka välja mõned näited/tsitaadid, kus informandid kirjeldavad mõnda konkreetset juhtumit. Abi osutamisel tõi üks informantidest (I2) välja, et vajadusel on saanud mõni

abivajaja ka kirikus mõnes kõrvalises ruumis ööbida, kellega on kokku lepitud, kuidas ja millel kirikust sisse ja välja saab.

Üks informant (I1) tõi ka selgelt välja, et kui tema koguduses peaks ilmnama, et mõnes kodus on lähisuhtevägivalda, siis tema suunaks kannataja kindlasti edasi EELK perekeskusesse, kuna see on ka tegelikult tema professionaalsuse küsimus. Samuti tõi informant välja, et koguduse roll ongi tegelikult ennekõike märgata ning muidugi võib ka tema pastorina midagi rääkida, kuid samuti suunaks abivajaja ka kohe professionaalse abi poole.

„Et noh, minu esimene küsimus oleks ikkagi, et mis on ohvri tugivõrgustik, et kuidas ta sellest olukorrast välja tuua, ja noh, et seda ei saa nagu jõuga tuua. [...] Ja ma arvan, et hästi oluline on, et vaimulikul on selline baas teadmine ja ta teab, et... mina tunnen ka, et hästi oluline, et ma tean kellele ma helistan ja küsin nõu nagu. Et ma ei torma kuhugi ise kohe ummisjalu midagi tegema, arvates sellega, et ma maailma päästan. (I4)

Informant (I4) tõi ka välja, et osad tema praktilised teadmised põhinevad kindlasti sellele, et ta ka ise on pidanud oma ühele sõbrale (kes oli ka koguduse liige) olema tugiisik. Seega sellises olukorras peaks ta kindlasti nõu koguduse teise hingehoidja ja EELK perekeskusega, kuid samas võtaks siiski iga juhtumist eraldiseisvana ja lähenemine oleneks väga olukorrast. Individuaalset lähenemise olulisust vastavalt olukorrale mainisid ka kõik teised informandid (I5, I1, I2, I3). Mis puudutab edasisuunamist EELK perekeskusesse, siis selle töötaja (I5) sõnutsi on seal kindlasti olemas valmidus tegeleda ka usklikega, kuna kristlik inimese käsitus, mille peale on perekeskuse töö üles ehitatud, kannab mõne abivajaja jaoks rohkem kui lihtsalt psühholoogi külastamine.

Abivajaja edasisuunamise vajalikkust tõi välja ka üks teine informant (I3):

„Ei mäleta, et me oleksime pidand kedagi kodust ära vedama. Tavaliselt on see pigem nagu vastupidi, ja, et see noor ise põgeneb ära nt või ta visatakse välja... aga me adresseerime jah... ja lastekaitsega oleme siin suhelnud, sotisaalpedagoogidega oleme suhelnud. See, et noored vajavad psühholoogi või ka psühhiaatri abi, see on üsna tavaline. et me viime neid kontakte ka inimesteni.“ (I3)

Samuti tõi informant välja, et kristlaseks saanuna on hea abivajaja saata professionaali juurde, kes oskab ka usuteemadel temaga rääkida. Need kaks viimast näidet (I4, I3) on head näited sellest, kuidas pastori teadlikkus võib aidata abivajajal jõuda tema jaoks sobivaima ja professionaalseima abini.

Teine informant (I1) tõi aga välja, et kui koguduse liikmete seas peaks selline asi aset leidma, siis tuleks see kindlasti avalikustada ning osapooltega tuleks esilagu rääkida ja kriminaalse juhtumi puhul seadusorganeid teavitada. Hingehoidlik vestlus ei ole kindlasti halb ja sellest võib palju abi olla, kuid ei tasu ka ära unustada teises peatükis välja toodut: ohvri jaoks võib olla isegi ohtlikum, kui kirikuõpetaja sunnib inimesi oma probleemidele lahenduse leidma.

„Ma arvan, et siis tulebki nimodi käituda, et esmatasandil tuleb inimestega suhelda, selgitada välja see tõde, mis siis on tegelik või mitte, püüda pakkuda inimestele hingehoidlikku abi ja kui on ületatud see kriitiline piir või on näha, et see vägivald on tõesti olnud tegelik, tuleb pakkuda kannatanud poolele abi ja vajadusel ka informeerida siis nii-öelda kompetentseid organeid.“ (I1)

Seda, et juhtumit ei tohi maha salata tõi välja teinegi informant (I3). Sellel informandil oli kogemust ka erinevate osapooltega suhtlemisel: suheldud on ka ametlikul tasandil ja varasemates kogudustes, kus pastor on töötanud, oli ka juhtumeid, kui mõni naine või laps oli vaja turvakodusse viia. Koguduse liikmetele antakse ka kindlasti teada, et koguduse näol on tegu justkui avatud perekonnaga, mis võib olla inimesele ka tugipereks, kuid samas julgustatakse ka pöörduma professionaalse abi poole (I3):

„Aga kui ma mõtlen nagu selle peale, siis tavaline ongi, et kas mingisuguses kogoduslikus vestluses on inimene avaldanud, keegi teine tuleb ütleva või see inimene tuleb ise nt siis pastori või hingehoidja juurde ja ütleb, et midagi tema peres on valesti. Noh, enamasti on see naine muidugi... et kus ta on kurtnud, et lastega ollakse vägivaldne, on olnud ka juhtumeid, kus on olnud naisega vägivaldne ja lastega on nagu enam-vähem, ja tavaliselt algabki sealt sellisest hingehoidlikust vestlusest peale. Ma olen kutsunud ka selle mehe välja, oleme koos, kolmekesi ka teinud vestlusi. Minu peale on vihastatud, on vihatud mind nagu kõiges selles... ja on olnud olukordi, kus on tulnud ka see abielu lahutada.“ (I3)

Hingehoidliku vestlust mainisid ühe meetmena tegelikult kõik pastorid ja hingehoidjad (I4, I1, I2, I3). Samuti tõi üks informant välja, et tihti on abiküsijad tegelikult korduvalt temaga sellel teemal ühendust võtnud.

„Need ei ole nüüd inimesed, kes mulle nüüd võõrad oleks, need on keda ma juba tunnen ja tegelikult ma nende olukorda enam-vähem tean, olen ka varem neid probleeme arutanud ja... ei ole nagu rumalad inimesed. Ütlen, kui on vaja abi saamiseks kuhugi pöörduda, küll nad siis seda oskavad ja julgevad ka.“ (I3)

See tsitaat illustreerib tegelikult ka seda, et lähisuhtevägivald ei ole kunagi ühekordne juhtum, vaid pikema aja vältel toimuv järjepidev türannia. Sama pastori meelest võiks aga kogudus kindlasti toimida tervikorganismina, kus ta on valmis abivajaja ja potentsiaalse spetsialisti koguduse sees kokku viima. Sellegi poolest, ma arvan, et on võrdlemisi naiivne pastorist loota või eeldada, et ohver oskab või julgeb või peab ka õigeks minna ja otsida abi oma situatsioonile mujalt. Koguduse õpetaja on ilmselgelt kannataja jaoks sellises olukorras autoriteet ja usaldusväärne isik, kelle nõu ja abi ta on valmis vastu võtma. Minu hinnangul näitab selline suhtumine aga pastori väheseid teadmisi sellest, kuidas lähisuhtevägivald all kannatajale tuleks abi oma positsiooni ja teadmisi silmas pidades osutada.

Sama informant (I2) tõi ka välja veel järgmist:

„Need olukorra kirjeldused natukene muutuvad [...]. Ja tavaliselt... noh, on süüdi ikka mõlemad pooled, harva on seda, et ... ma ei julge öelda, kas ma tean mõnda juhtumit, kus kumbki pool ei oleks asjas süüdi. See süü võib olla väga erinev ja ka erineva kaaluga, aga tavaliselt ikkagi on mõlemal midagi hinge peal, et see, et üks on süüdlane ja teine on kannataja, sellist olukorda... on väga rakse näiteks tuua. Tavaliselt on ikka, et... vahel saavad kannatajad aru, et nad on ise teinud elus mõned vead, nüüd nad peavad selle eest kannatama.“ (I2)

See on huvitav asjaolu, mille informant (I2) eelnevas tsitaadis välja toob. Olen sellega nõus, et tülid ei sünni vaakumis ning tihti on mõlemad osapooled süüdi, ning seda tõi ka välja üks teine informant (I5), kes on väga palju kokku puutunud just vägivallatsejatega oma töös perekeskuses. Küll aga, on minu meelest pisut problemaatiline just tsitaadi viimane lause, millega informant asetab mingil määral ka süü kannataja õlgadele. Olukorras, kus üks pool siiski on kannataja ei tohiks tema õlgadele

veel asetada süü koormat, sest see võib talle veelgi enam haiget teha. Seda illustreerib ka järgmine tsitaat perekeskuse töötajalt (I5):

„Mul meenub praegu tõesti ühe naise selline... mis ta mulle nagu usaldas, et... et temale pastor ütles, et sa palvetad liiga vähe, et sa pead rohkem püüdma. Ja vot seda, noh, see teeb nagu inimestele haiget minu arvates veel eriti, et kui nad isegi tunnevad ennast nagu ebatäiuslikena, ja siis neile nende kogudus veel ütleb, et „jaa see, mida sa oled teinud, see ei ole piisav“, see tegelikult kukutab neid veel sügavamale kuristikku.“ (I5)

Samas tsitaadist tuleb veel teinegi oluline punkt välja: lähisuhtevägivalla ohvrid võivad väga tihti ka ennast süüdistama hakkama ning tunnevad ennast väga tihti ebatäiuslikena. Ka üks koguduse õpetaja (I3) tõdes, et enesesüüdistamine on lähisuhtevägivalla puhul tavaline ka tema praktikas, kuid selle puhul ta ei mäleta, et ohver oleks seda põhjendanud kristlikust vaatepunktist. Samuti mainis sama informant, et tema meelest on see jäänud rohkem eelmiste põlvkondade taha. Siinkohal on oluline, aga meelde tuletada, et sama informandi sõnutsi on tema praeguse koguduse liikmete seas küll lähisuhtevägivalla kogemusega noori, kuid need kogemused jäävad pigem aega, mil veel ei olnud selle koguduse liige. Ehk enesesüüdistamine stiilis „see on minu teekond, sest Jumal on mulle selle määranud, ma pean olema andestav“ olekski imelik. Samas, ei mäletanud informant, et sellises stiilis enesesüüdistamist ohvri poolt oleks olnud ka varasemates kogudustes, kus ta on pastor olnud.

Perekeskuse töötaja oskas mulle aga ka rääkida loo, kus lähisuhtevägivalla ohver tundis ennast olukorras väga süüdi. Samuti tuleb tsitaadist selgelt välja ka juba selles töös varem välja toodud tendents, et sügavalt usklikud lähisuhtevägivalla ohvrid võivad vägivallale või oma kannatustele otsida õigustust kristlikust retoorikast.

„Et mulle meenub üks juhtum millega ma tegelesin hingehoidjana. Et minu poole pöördus üks väga usklik naine [...]. Ja temaga oli nõnda, et ta tuli ja rääkis mulle selle ära ja tema tundis endal süüdi, et tema ei ole piisavalt toetav, et Jumal on andnud talle mehe, ta koguduses kusjuures kohtus selle mehega, koguduse õpetaja pani paari. Ta oli käinud ka koguduse õpetaja juures rääkimas sellest ja koguduse õpetaja oli palvetanud temaga ja lubanud palvetada selle mehe eest ja lubada rääkida mehega, aga ta... ta abi, nagu selle koguduse õpetaja abi, piirduski nagu selle vaimuliku poolega - palvetamise, hingehoidliku vestlusega.“

Ja kuna see vaimulik on selline väga autoriteetne, siis tema sellised juhised sellele naisele olid nagu ülemuslikud. Ja see minu soovitus, et ta peab ennast nagu kehtestama seal selles suhtes, kas sellega, et ta vägivaldaakti puhul kutsub politsei või pöördub naiste varjupaika, et otsib nagu endale seda kaitset, et see nagu ei olnud tema jaoks üldse... see oli nagu selline, et „ei, ma ei tee seda“. Just nagu te ütlesite⁴, et see ongi nagu minu ülesanne teda parandada. Aga noh, see on ilmvõimatu.“ (I5)

Üks informant (I2) tõi ka välja, et „mida tõsisemalt inimesed usu juures, seda vähem on põhjust üldse sel teemal rääkida“. Selline suhtumine võib süvendada nii-öelda vaikivat kannatamist või vägivaldsete tegutsemise õigustamist. Nii ohver kui ka vägivaldsete võivad leida vägivaldse põhjenduse kirstlikust retoorikast ning võivad endale luua valelootusi, et usule pühendudes on võimalik ka sellest probleemist üle saada ilma professionaalse abita.

Nagu ka eelnevatest peatükkidest ilmnes, võib lähisuhtevägivalda ohvritega abistamisel olla takistusi ka ohvri enda poole pealt. Seda tõi välja ka erinevad informandid: ohver ei räägi esimesel korral kogu lugu ära (I2), võib ennast süüdistada, leiab vägivaldsele vabandusi või, nagu rääkis ka üks informant (I5), keelab abi pakkujal nt politseisse pöördumise. Sama informant (I5) tõi ka välja, et see paneb ka hingehoidja tegelikult raskesse olukorda, kuna ka tema peab sellisel juhul selle koormaga edasi elama, teades, et tema võimuses ei ole isegi kannatajat väga aidata. Isegi kui hingehoidja saadaks politsei kannataja ukse taha, siis võib ohver kogu lugu võimudele eitada.

Kõik informandid tõi välja, et kogudustel on kindlasti lähisuhtevägivalda puhul pigem ennetuslik roll ning kolm neist (I4, I2, I3) tõi ka välja, et paaridega räägitakse ka sellest, kuidas kriisidest üle saada. Selline vestlus leiab aset nt enne abiellumist pruutpaariga ning üks informant (I2) tõi ka hästi välja, et „enne abieli tuleb mõned kriisid läbi teha, pärast on raskem“. Seda oli väga positiivne kuulda, sest kui inimesed oskavad kriise lahendada, siis ei teki ka alateadlikku ja tahtmatut vägivaldsust oma lähikondlaste suhtes.

Selle alapeatüki lõpuks tooksin veel koguduse õpetajate ja hingehoidjate teadmiste seisukohast välja järgmist: mida rohkem on antud isik selle teema nii praktilise kui ka

---

⁴ Küsimus oli esitatud stiilis, kas on ka kokkupuudet olnud selliste usklike ohvritega, kes süüdistavad ennast või on leidnud situatsioonile vabandusi kristlikust retoorikast?

teoreetilise poolega kokku puutunud, läbinud koolitusi või osalenud konverentsidel, kus käsitletakse perekonda ja sealhulgas ka lähisuhtevägivalla toimimist, seda enam on antud isikud valmis ka nõu küsima ja koostööd tegema teiste lähisuhtevägivallaga tegelevate inimeste/organisatsioonidega. Seda oli eriti märgata informantide I4 ja I3 puhul (informanti I5 ma hetkel ei arvesta, kuna tema töötab perekeskuse juures ning mitte konkreetse koguduse juures), kelle teadmised, kuidas tuleks lähisuhtevägivalla ohvriga tegeledes käituda ja millised on tema abistamisel vajalikud tugisüsteemid, olid minu hinnangul märgatavalt suuremad kui teistel informantidel. Nende informantide puhul on kindlasti ka oluline ära märkida, et üks neist (I4) oli käinud perekonda puudutataval koolitustel ning teine (I3) on väga palju oma töös lähisuhtevägivalla juhtumitega kokku puutunud ning samuti ennast sellel alal täiendanud. Ehk siit joonistub selgelt välja, kui oluline vastav väljaõpe tegelikult koguduste õpetajate jaoks on.

3.4.2. Sotsiaalsed võrgustikud kogudustes ja perekonna, vägivalla ja lähisuhtevägivalla käsitlemine kogudustes

Selle küsimuste ploki peamine eesmärk oli koguda infot, millised sotsiaalsed võrgustikud võivad koguduses kujuneda, mis võiksid lähisuhtevägivalla ohvrile toimida tugisüsteemina. Teine suurem eesmärk oli saada pilt sellest, kui palju käsitletakse nii jutlustes kui ka muudel üritustel perekonna, suhete, vägivalla ja lähisuhtevägivalla temaatikat. See on oluline teave, kuna ka ühiskonnas üldiselt kehtib tendents, et mida rohkem saab lähisuhtevägivalla temaatika kajastust, seda rohkem julgevad ka ohvrid abi otsida, kuna nad tunnevad, et see on neile piisavalt turvaline.

Kõik koguduste õpetajad ja hingehoidjad (I5, I1, I2, I3) tõid näiteid, kuidas koguduse juures on ka palju teisi võimalusi, kus koguduse liikmed saavad sotsialiseeruda ja kus arutatakse erinevaid jutluseväliseid teemasid. Mainiti leeritunde (I4, I2), beebitunde (I4, I1), pühapäevakooli (I1, I2), vestlusringe erinevatele vanustele ja sihtgruppidele (I4, I1, I2, I3), väljasõite (I1, I3), laagreid (I3), kooriproove (I2), noorteringe (I2, I4, I1), piibli- ja palveringid (I2) kogukonnaõhtuid ja koolitusi (I3).

Üks informant (I4) tõi ka välja, et koguduseti on see kindlasti väga erinev: on kogudusi, kus ongi ainult pühapäevane teenistus ja on kogudusi, kus on ka nädala sees palju üritusi. Samuti tõi ta välja, et vabakogudustes on see kindlasti pisut aktiivsem kui

Luteri koguduses, kuid eelkõige sõltub selline asi asukohast (linn, maa), koguduse profiilist ja mida selle liikmed vajavad.

Mis puudutab erinevaid vestlusringe, siis kõik informandid tõid välja, et teemad kerkivad võrdlemisi spontaanselt või vastavalt sellele, mis teemad inimesi huvitavad ja muudes vestlustes üles kerkivad (I4, I1, I2, I3). Samuti märkisid kõik informandid (I4, I1, I2, I3) ära, et pere ja suhete teemad on kindlasti kõige populaarsemad ning sagedasemad ja pakuvad eriti huvi noorematele. Noortekoguduse õpetaja (I3) ütles ka, et suhete, pere ja ka lähisuhtevägivalla teemad on kindlasti kõige populaarsemad teemad kõigis nende kiriku kogukondades ja jutlustes. See mingil määral ka põhjendab, miks pere ja ka vägivalla teemad koguduses tihti kerkivad – noored näevad, et teemat käsitletakse ja ei karda ka ise sellest rääkida ja abi otsida.

Siit kerkib üles ka teine väga oluline punkt: kuidas kogudused suudavad kõnetada tänapäeva inimest, iseäranis noori? Ka pastorid ise (I1, I2, I3) mainisid, et ka Piibel räägib suhetest ja perest palju ning ka inimestele (eriti noortele) lähevad korda just need teemad. Kõige enam tõi seda välja informant I3: noorte puhul on just sõpruskond oluline ning üle suure kiriku läve paljud ei julge astuda. Lahenduseks sai kogukondade süsteem ja korra kuus tuuakse kõik kuhugi Eesti punkti kokku. Samuti kasutab kogudus aktiivselt erinevaid sotsiaalmeedia kanaleid (Facebook, Youtube, koduleht jne), kuhu postitatakse kõnesid ja videoid.

Seega minu hinnangul on mõnes koguduses kindlasti sotsiaalsete sidemete ja tugivõrgustike rohkem ja teises vähem. Tugevad tugivõrgustikud on ohvrite aitamisel elulise tähtsusega ning usaldusliku suhted koguduses julgustavad inimesi ka oma muresid jagama.

Kuigi perest ja suhetest räägib Piibel pastorite sõnul palju tões üks neist (I4), et koguduses see teema ülemäära palju käsitlust ei leia, kuid see on ka kindlasti kogudusesti erinev. Sama informant mainis ka, et nt nende koguduse leerikooli baasversioonis perekonna teemat eraldi ei ole, sest 12 tunni sisse peavad ära mahtuma kõik põhilised usutõed. Küll aga, nentis informant, et tegelikult võiks tõesti ka leerikoolis perekonna teemat rohkem puudutada.

Teine Luteri koguduse õpetaja (I2) ütles, et leeri koolis puudutatakse perekonna temaatikat otsesemalt vähem ja kaudsemalt rohkem, sest pere on väga tähtsal kohal kristlikus elus, seda enam, et tema meeles on tänases ühiskonnas perekond nii-öelda

vaeslapse rollis. Mis puudutab laulatuse eelset vestlust, siis tõid kolm informanti (I4,I2, I3) välja, et seal oleneb perekonna käsitlus ka kindlasti pruutpaarist – mõnega toimub see pikemalt, teisega lühemalt. Üks neist informantidest (I3) mainis ka seda, et nende koguduses nõustab abielluvat paari lisaks pastorile ja kindlasti juba mõni abielus olev paar.

Mis puudutab perekonna või suhete teemalisi vestlusringe või teemaõhtuid, siis ka seal käsitletakse perekonda/suhteid kindlasti pigem selles võtmes, kuidas asi peaks toimima (I1). Mida ma intervjuusid läbi viies täheldasin, oli see, et käsitluse määrabki suuresti ära, mis konfessiooni, koguduse ja pastoriga on tegu. Kaks informanti (I1, I2) tõid ka seda välja, et perekonnast ja selle toimimisest räägitakse jutlustes otseselt pigem vähem ja kaudselt kindlasti rohkem (nt toodi välja Jeesuse õpetust, et tuleb ka vaenlast armastada).

Üritustel, kus käsitletakse pere ja suhte teemasid, lähenetakse erinevate vaatenurkade alt ja igal üritusel on oma fookus. Informant I1 tõi välja, et kogudusel ja neil üritustel ei ole kindlat strateegiat või pereagendat ning teemad on kindlasti situatsiooni põhised, seda mainis ka üks teine informant (I4). Kaks informanti (I1, I3) tõid ka seda välja, et üritustel ei käi kindlasti ainult vaimulikud või kogudusega seotud inimesed rääkimas, vaid ka sotsioloogid, psühholoogid, pereterapeutid jne ning suhete puhul tegeletakse kindlasti ka nende teemadega, kuidas tülidega toime tulla.

Siinkohal on taaskord paslik välja tuua, kuidas kogudused inimesi kõnetavad. Kui kogudused ei räägi teemadel, mis inimestele korda lähevad (nagu nt perekond ja suhted) ning ka teemadest, millest inimesed kõva häälega alati kõigi ees ei räägi (nagu lähisuhtevägivald), siis see jätab inimesed kõnetamata. Sedasi ei leia ka teed kiriku juurde need, kes võiks olla huvitatud, kuid kelle senine keskkond ei ole seda teekonda toetanud.

Mis puudutab koguduses vägivalda temaatika käsitlemist, siis enamus informante (I4, I2, I1) mõõnsid, et sellest räägitakse vähe, kui üldse. Põhjendustena toodi välja nt, et ka muid olulisi teemasid on palju (I4) või et pigem räägitakse sellest, kus vägivalda ei ole (ei võidelda nii-öelda vägivalda vastu, vaid selle poolt, et seda ei oleks) (I2).

Ka kolmas informant (I1) tõi välja, et käsitletud on pigem üldiseid kurjuse või Jumala tahte vastaseid arusaamasid, samuti ei mäletanud informant, et eraldi oleks lähisuhtevägivalda käsitletud. Neljas informant tõi välja, et vägivalda temaatika käib neil tihedasti jutlusest läbi, kuid kasutatakse väga laia vägivalda mõistet.

„... ütleme ka vägivald hästi laias mõttes või väe kasutamine või siis jõu kasutamine, aga... Nagu ma ütlesin jah, suhted on meil väga-väga olulised, see puudutab noori väga tugevalt, see on kõige lemmikum teema ja koos sellega loomulikult me adresseerime neid vägivalda teemasid.“ (I3)

Vägivalda temaatikat käsitledes kerkis teravalt ülesse ka tõlgendamise küsimus ning kaks informanti (I4, I3) mainisid ka Vana Testamenti ning, kuidas seal jookseb samuti vägivalda temaatika väga sagedasti läbi, kuid mille juures ongi oluline just lugude tõlgendamine. Üks informantidest (I4) tõi välja, et mõne loo puhul võib üheks tõlgenduseks olla, et kõik on halvasti, sest see on inimese patu süü või et Jumalal on plaan sellest välja tulla. Samuti tõi informant välja, et inimesele veel suurema süükoorma asetamine on samuti mingil määral vägivald, oleneb lihtsalt, kuidas midagi tõlgendada ning kirikus on käskude ja keeldude näol olemas foon, kuhu vägivald saab tekkida. Samuti nentis informant, et perekond ja vägivald võiks olla aktuaalsemad (sellega nõustusid ka I1 ja I3)

Olgugi, et lähisuhtevägivalda tõlgendamisest tegi ka informant M2 mitmel korral juttu olid temal kindlasti mõnes mõttes eelmisest informandist (N1) jäigemad arusaamad. Nt pattu mõistab informant kui Jumalast lahusolekut, mille tagajärg on halvad teod ning toob ka välja, et lähisuhtevägivallast on ka Piiblis vähe juttu. See illustreerib ka seda, et kogudused võivad asjadele väga erinevalt läheneda.

„Vot sellise piiri kohta... et kuidas nimetada seda vägivalda, kust kannatanu ei saa aru et talle tehakse midagi halba. Siit on lühikene samm juba sellesse halli alasse, see, mida ma alguses rääkisin, kus jääbki nagu tõlgendamise ruum, mis ta siis on. (.) Ma arvan, et pühakirja eesmärgid on nii palju kõrgemal. [...]Ja selle tõttu ühest küljest jah, lähisuhtevägivallast pühakiri räägib vähe, kuna ta läheb palju kaugemale ja räägib sellest hästi palju rohkem. [...] Selleks et seda probleemi ei oleks, räägib väga palju, aga otseselt sellest lähisuhtevägivallast nii väga palju ei räägigi.“ (I2)

3.4.3. Koguduste roll lähisuhtevägivallaga võitlemisel

Selles alapeatükis võtan kokku intervjueritute arvamused teemal, millist rolli mängib kogudus lähisuhtevägivallaga võitlemisel. Kolme informandi puhul lugesin neile ette ka katkendi Eero Epneri artiklist „Sest nad saavad“ (Epner 2019, lõik 5), mis on ka

selle töö teises peatükis tsiteeritud ning uurisin, millistes kogudustes nende arvates juhtuvad sellised lood, mida Epner oma artiklis kirjeldas.

Kõik informandid tõid välja, et kiriku/koguduse roll lähisuhtevägivallaga võitlemisel on kindlasti väga suur, kuid pigem ennetuslik: õpetatakse, kuidas peaks toimima terve suhe ja perekond, samuti märkisid kaks informanti (I1, I2) et ennetavalt toimib ka aktiivne perekonnamudeli hoidmine. See on iseenesest positiivne, et koguduste juhid näevad enda kogudusel olulist rolli selle probleemiga tegelemisel, küll aga, ei ole inimsuhtest sündivaid konflikte võimalik kunagi täielikult vältida ning minu hinnangul peaks ka praktiliselt selle probleemiga rohkem tegelema. Kristlike perekonna väärtuste propageerimine ei ole piisav – asju tuleb nimetada nii nagu nad on ja see kehtib ka lähisuhtevägivalla kohta. Nagu sai ka teises peatükis välja toodud, siis pastori seisukohast on oluline, et ta saaduks oma koguduse jaoks lähisuhtevägivalda selgelt piiritleda ja defineerida. Nii kasvab teadlikkus probleemist ja sellest kuidas sellega tegelda tuleks, rohkem abivajajaid julgeb abi otsida, suurem teadlikkus tagab ka professionaalsem abi, pääsejad saavad olla uuteks toetajateks jne ehk üleüldisel efektiivsem süsteem nii abivajajatele kui ka ennetustöö edendamisel.

Kolm informanti (I4, I5, I3) tõid samuti välja, et roll võib tegelikult olla nii suur kui ka väike ning seda nii positiivselt kui ka negatiivselt. Samuti, et koguduseti on käsitus tihti väga erinev. Nt üks informant (I2) märkis ära, et kui koguduse põhisõnum on väga patriarhaalne või sildistav (kristlasega ei tohi midagi halvasti olla), siis sellel võib olla väga negatiivne mõju, kuid kui koguduses ei anta nii palju hinnanguid, siis võib-olla julgeb ka rohkem inimesi oma probleemidele abi otsida. Küll aga märkis veel teine informant (I3) seoses just vägivaldse fooniga koguduse juhtide puhul, et ükski struktuur või teoloogia ei determineeri vägivaldsust koguduses, vaid eelkõige ikkagi see, millise positsiooni selle juhid endale välja mõtlevad. Kui sellel positsioonil on keegi, kes tahab võimu, siis see võib avalduda nii hierarhilises kui ka lamedas/autonoomses koguduses, seal mängibki rolli lihtsalt see, kuidas õpetust tõlgendatakse. (I3) Taaskord saab esile tõsta, et informandid, kes on teemaga rohkem kursis, mõistavad paremini ka koguduse juhi rolli tähtsust.

Ka informant I4 tõi välja, et inimesed, kes on võimupositsioonil, peavad võtma ka seisukoha ja hakkama ka ise lähisuhtevägivalla temaatikaga tegelema. Samuti tõi ta välja, et selles valdkonnas ollakse kindlasti alles nii-öelda redeli alguses ning taaskord oleneb

väga palju ka sellest, mis kogudusega on tegu. On kogudusi, mille seisukoht on, et Jumala sõnast piisab ning ei ole vaja tegeleda suhete teemadega, samas on kogudusi, kus see temaatika on keskne ning ka kogudusi, kus nähakse vajadust nendel teemadel rääkida, kuid reaalse teemakäsitlusega asutakse alles teekonna alguses.

Sama informant (I4) märkis veel ka ära ühe asjaolu, mis võib kogudusi ja selle juhte hoida tagasi lähisuhtevägivalla ja ka suhete teema käsitlemisel: kiriku vastutuses on väga lai teemade hulk ning kohati võib tunduda, et nii liigutakse eemale sellest, mis on algne ja mis on kristluse tuum. Sama punkti tõi ka välja üks teine informant (I1), kes tõi veel lisaks välja, et nii võib õpetus muutuda liiga inimese keskseks (n-ö kehv psühholoogia):

„Ja mida ma näen on see.., et kirikutes, võib-olla läänemaailmas üldse on kiusatus mingis mõttes psühhologiseeruda, selles tähenduses, et me enam ei kuuluta mitte niivõrd jumala sõna vaid korraldame pigem mingeid eneseabi kursusi. [...] Võib-olla see on väga hea, minu jaoks on seda liiga palju. Rohkem võiks olla sellist Jumala sõna või tegelda sellega, mille pärast kristlik kogudus on kutsutud ja seatud. Ja nüüd kui me küsime, kas vägivallast suhtes peaks rohkem rääkima: jah võib-olla peaks, aga kas see koguduse kantsel on, ma ei ole selles päris kindel. (I1)

Sellisele arvamusele vastukaaluks märkis aga perekeskuse töötaja (I4) ära, et kogudus peakski tegelikult inimest õpetama armastama iseennast ning suutma ennast näha nii nagu Jeesus meid nägi: väärtusliku, armastusväärse ja aktsepteerituna. Kui inimesed on vägivaldsed, siis see tähendab ka seda, et inimene ei austa ennast, kirik peab aitama inimesel jõuda tasakaaluni. (I5) Siit ilmneb selgelt taaskord tõlgendamise erinevus: kas tegu on õpetuse liigse psühhologiseerimisega või üldise armastusõpetusega, mida ka Jeesus ise õpetas?

Kolmel intervjuul lugesin ka ette Eero Epneri artiklist lõigu (Epner 2019, lõik 5), mis on ka teises peatükis välja toodud. Sellele järgnevalt küsisin intervjuueeritavatel, millistes kogudustes nende arvates võivad sellised lood aset leida, kus kirikuõpetaja on ise vägivaldne olnud või on viimane abiotsija minema saatnud. Üks informantidest (I3) pakkus välja, et sellistes vägivalla kogudustes on just võimupositsioonil olev isik, kes saab sellisest usulisest võimust võib-olla isegi rahuldust. Üks informantidest (I2) tõi ka konkreetse näite, kus ta oli ka ise käinud ühe kirikuõpetaja ja tema naisega rääkimas ning märkis ka ära, et need olukorrad on alati väga keerulised.

Siit tuleb taaskord huvitav punkt välja: lähisuhtevägivalla juhtumid ei ole kunagi must-valged, samuti ei sünni vägivald vaakumist. Informant märkis hiljem veel ka seda, et kurja eest ei ole tegelikult keegi kaitstud, sh kirikuõpetaja, ning kuri ei saa inimest kunagi kätte ühe raksuga, vaid erinevate rünnakute koosmõjul ning sellepärast on oluline igat juhtumit analüüsida (I2). Nõustun informandiga, et inimeste käitumine on kindlasti mitmete asjaolude koosmõju tulemus, kuid ma ei usu, et „kurjust“ on õige kujutada kui millegi kõrval seisvana, mis inimesi taga ajab. Selline retoorika võib just vägivallatsejale anda vabanduse, miks ta on selline ning sellega ära anda ka osa vastutusest. Kuid see ei muuda inimese vägivaldseid käitumismustreid, kui ta ühel päeval ütleb, et kuri sai mu kätte. Kui teema ja sellega seonduvad juhtumid ei ole must-valged, siis ei ole ka lahendused ja põhjendused sellele must-valged.

Paar informanti (I4, I2) tõstatasid ka küsimuse, mida kirik või kogudus saaks teha. Sellele ka ise vastates toodi välja nt info jagamist, nõustamist ning panna ka kogudusena tervikuna tähele ohumärke nii enda kui ka teiste puhul. Üks informant (I4) tõi ka välja tugivõrgustiku olulisuse ehk ka kõrvalseisjatele on vaja jagada asjakohast informatsiooni.

Informant I2 märkis ka, et kirik saab kurjusega võitlemisel kasutada kahte meetodit: Jumala sõna ning sakramendid. See taaskord iseloomustab võrdlemisi must-valget käsitlust, mis nii keeruka probleemi puhul ei ole kõige viljakandvam.

„Ehk siis me palvetame, meil on koguduse osadus – need on see, mis inimese elu parandab, tervendab, aitab hoiab, kaitseb jne. See on see meie kiriku ülesanne. [...] Aga... meie ülesanne ei ole minna ja inimeste eest nende elud ära elada. Mis ei tähenda, et me ei tohiks mõnda praktilist abikätt ulatada. Aga eelkõige me tegeleme ennetusega, et seda vaja ei läheks. [...] No ega lähisuhtevägivalla puhul palju ju teha ei saa, ja vägivaldsele inimesele öelda - hakka heaks, noh, ei aita.“ (I2)

Samuti tõi perekeskuse töötaja (I4) välja, et tegelikult võiks vaimulike seas olla suurem teadlikkus sellest, kuidas antud teemat tuleks käsitleda. See on ka tema sõnul küll viimaste aastate jooksul paranenud tänu ka perekeskuse koolitustele, kuid endiselt on vaimulike teadmised lähisuhtevägivallast koguduseti väga erinevad. Vaimulikud, kes olid rohkem teadlikud lähisuhtevägivallast (I4, I3) nägid samuti koolitustel rohkem väärtust. Perekeskuse töötaja (I4) meelset on oluline, et vaimulikud mõistaksid, kui oluline on ohvreid edasi suunata ning et vägivalda ei saa ainult vaimuliku sõnaga välja juurida.

Eduteoloogiline käistulus on sellistes olukordades kindlasti suureks takistuseks. Pastori ülesanne on nii-öelda oma karja hoida ning vähendada seal ka kannatusi. (I5)

„Ja minu seisukoht on see, et pastor mitte et tal ei ole õigus, aga on ka kohustus, kui ta tunneb, et see ei kuulu enam tema kompetentsi – see on nagu üle sellest, mida tema oskused ja võimed lubavad – siis tegelikult ikkagi on hea kui ka suunatakse kas psühholoogi juurde või miks mitte sinna EELK perekeskusesse perenõustaja juurde. Minu arvates see kasvatab kiriku autoriteeti mitte ei tõmba seda maha.“ (I5)

Küsimusele kas kirik peaks sekkuma perekonna ellu, jäi kõlama vestlustest, et mingil määral ta seda isegi peab. Perekeskuse töötaja (I5) ei nimetaks seda võib-olla sekkumiseks, aga kirik peab õpetama inimesi, kuidas elada Jeesuse õpetussõnade ja armastuse käsu järgi ehk peab õpetama inimesi armastama nii ennast kui ka teisi just nagu Jeesus seda tegi. Samamoodi põhjendas seda arvamust ka teine informant (I3), kes tõi välja, et Jeesus ning ka apostel Paulus võtavad mõlemad pere teemadel palju sõna ning kui kirik sellest ei räägiks, siis vaadataks mööda poolest väga olulisest materjalist. Neli informanti viiest (I4, I5, I1, I3) märkisid ka ära, et kiriku, ja eesotsas nende enda koguduse, roll võiks kindlasti olla ka tegelikult suurem.

Tuleb tõdeda, et kuigi informandid näevad koguduste näol just ennetavat rolli, siis lähisuhtevägivallaga tegelemisel on siiski oluline ka tagajärgedega tegelemine. See, et probleem veel uksele ei koputa ei tähenda, et seda ei pruugi seal olla ning vähene kokkupuude võib olla just märgiks, et koguduses võib valitseda retoorika, mis ei julgusta abivajajaid abi otsima ning kõrvalseisjaid ka vägivalda märkama. Meil ei ole hetkel veel andmeid, kui levinud lähisuhtevägivald usklike seas Eestis on, kuid leviku kohta annavad aimu ka üleriigilised uuringud – on naiivne eeldada, et koguduste keskel see ei ole nii levinud.

Pilootintervjuude läbiviimisel õppisin, et rohkem tuleks tähelepanu pöörata sellele, kuidas vastaja ise lähisuhtevägivalda defineerib. See on kindlasti üks teema, mida tuleks järgmise astme töö juures intervjuudel eraldi käsitleda. Edaspidi tuleks rohkem tähelepanu pöörata ka sellele, millist väljaõpet on vaimulikud antud teemaga seoses saanud ning uurida ka, kui vajalikuks nad ise selliseid spetsiifilisi teadmisi lähisuhtevägivallast peavad. Kindlasti oleks edaspidi hea mõte vaimulikelt endilt uurida, mida selline väljaõpe võiks endast üldse kujutada.

Kokkuvõte

Töös kirjeldasin kasutatud kirjanduse põhjal lähemalt lähisuhtevägivalla olemust, selle uurimisega seonduvaid probleeme ning miks on selle teema uurimine oluline. Samuti tegin ülevaate, kui levinud on lähisuhtevägivald Eestis. Lähisuhtevägivald on isikuvastane kuritegu, mille on toime pannud praegune või endine abikaasa, elukaaslane või partner. Lähisuhtevägivald võib väljenduda nii füüsilise, emotsionaalse kui ka seksuaalse vägivallana ning ohvri rolli võivad langeda nii naised kui ka mehed. Uuringute kohaselt esineb paarisuhtes enim situatsioonivägivalda, kuid mehed kasutavad rohkem terrorit ning naised rohkem vastuhakku. Naised kogevad ka rohkem soopõhist vägivalda ning nende vastu suunatud vägivald on tihti julmimate tagajärgedega. Uurimisvaldkonnas on seetõttu ka naiste vastu suunatud vägivalda tunduvalt põhjalikumalt uuritud (sellele pani aluse näiteks feministliku teooria võidukäik).

Teema delikaatsuse tõttu kaasneb selle uurimisega ka probleeme: näiteks ohvrid ei taha enda vastu suunatud vägivalda tunnistada, erinevad inimesed defineerivad vägivalda erinevalt, juhtumid on politseile alaraporteeritud, konfliktiskaalad keskenduvad pigem sagedusele mitte vägivalla olemusele. Lähisuhtevägivalla laiapõhjaline uurimine, leviku statistika analüüs ja erapooletu probleemi tunnistamine on oluline, sest see aitab ühiskonnas tõsta üldist teadlikkust lähisuhtevägivalla ilmingu vormidest ning abi saamis võimalustest. Nulltolerants vägivalla vastu ühiskonnas on ka eelduseks, et tulevased põlvkonnad oskavad konflikte oma paarisuhtes lahendada vägivallata. Lähisuhtevägivalla ja religiooni seoste uurimine aitab seega luua laiapõhjalisema arusaama selle olemusest, samuti aitab luua täiuslikumaid tugisüsteeme paranejatele, kus nõustajad oskavad arvestada abivajaja religioossete uskumustega. Lähisuhtevägivald on ka Eestis kindlasti alaraporteeritud ning tegelikust levikust annab rohkem aimu Statistikaameti 2009. aastal läbiviidud uuring, mille kohaselt on pooled 15-74 aastased paarisuhtekogemusega inimesed vähemalt korra enda elu jooksul kogenud suhtes olles vägivalda ning kolmveerand eestlastest peab lähisuhtevägivalda Eestis probleemiks.

Lähisuhtevägivald on tavaliselt pikema aja jooksul korduv türannia ja ohvrite puhul on tavaline, et vägivalda ei tunnistata ning sellele otsitakse vabandusi. Paljudel vägivallatsetajatel on vägivalla kogemus juba lapsepõlvest, samuti puuduvad neil toetavad tugisüsteemid näiteks sõprade näol. Ka ohvrid on tihti oma tugisüsteemidest ära lõigatud

ning seetõttu haavatavamad. Nii ohvri kui ka vägivallatseja paranemisteedkonnal mängivad suurt rolli teraapia ja toetavad sotsiaalsed võrgustikud.

Maailmas läbiviidud uuringute põhjal ei ole täheldatud, et religioosse taustaga peredes oleks lähisuhtevägivalda rohkem või vähem ülejäänud ühiskonnaga võrreldes. Uurijad, kes on keskendunud religiooni ja lähisuhtevägivalla seoste uurimisele on ka välja toonud, et religioon ise ei ole lähisuhtevägivalla allikaks, aga see muudab vägivalla väljendumist ja kujunemist. Nii religioossed ohvrid kui ka vägivallatsejad võivad vägivallale selle erinevates vormides leida õigustust näiteks religioosest retoorikast. Religioosne ohver, kes otsib abi oma kogudusest, on aga tõsisel kaotusseisus, kui tema koguduse pastoril puuduvad teadmised lähisuhtevägivalla dünaamikast ning praktilised oskused probleemiga tegelemiseks. Samuti võib eduteoloogiline koguduse retoorika süvendada ohvri kannatusi, kuna on vähem tõenäoline, et abivajaja abi otsiks. Küll aga, võib koguduse töö lähisuhtevägivallaga võitlemisel ja ohvrite abistamisel olla väga suure positiivse mõjuga, kui selle juhtfiguurid teavad, kuidas sellisele probleemile läheneda, teavad kuhu abivajajat edasi suunata, jagavad asjakohast infot koguduses üldiselt ning teevad koostööd sekulaarsete organisatsioonidega. Seega tuleks kindlasti rohkem tähelepanu pöörata ka vaimulike väljaõppele antud teemaga seoses. Eesti kristlike kirikute avalik lähisuhtevägivalla temaatika käsitlemine on pigem harv, pinnapealne ja oma olemusega ennetusele rõhuv.

Empiirilise osa eesmärk oli pilootintervjuudega saada aimdus, kuidas edasisine uurimus ja andmete kogumine üles ehitada. Pilootintervjuud kujutasid endast poolstruktureeritud intervjuusid Tartu kristlike koguduste pastorite ja hingehoidjatega, et saada esialgsed andmed, kui palju on lähisuhtevägivalla juhtumitega intervjuueeritavatel kogemusi. Intervjuudest selgus, et koguduste pastoritel ja hingehoidjatel on kokkupuude selliste juhtumitega pigem väike ning juhtumitega tegelemine erineb koguduseti. Mida teadlikum oli vastaja lähisuhtevägivalla dünaamikast, seda enam tunti ka vajadust suunata abivajajaid edasi muu professionaalse abi poole. Perekonna temaatikat puudutatakse mõnes koguduses rohkem ja teises vähem, lähisuhtevägivalla temaatika üldjuhul käsitlust ei leia (va koguduses, kus oli palju ilmaliku taustaga noori). Kõik vastajad näevad kirikul ka kogudusel seoses lähisuhtevägivallaga võitlemisel eelkõige ennetusliku rolli. Tulevikus tasub rohkem rõhku panna informantide enda definitsioonidele lähisuhtevägivallast ja koolituse vajaduse uurimisele.

Allikad ja kirjandus

- AS Emor. 2014. „Eesti elanikkonna teadlikkuse uuring soopõhise vägivalla ja inimkaubanduse valdkonnas 2014“. Sotsiaalministeerium. 2014. <https://www.sm.ee/et/eesti-elanikkonna-teadlikkuse-uuring-soopohise-vagivalla-ja-inimkaubdanuse-valdkonnas-2014>.
- Baker, Lauren L. 2018. „Domestic Violence in the Domestic Church: An Argument for Greater Attention to Intimate Partner Abuse in Catholic Health Care“. *Journal of Moral Theology* 7 (2): 18–35.
- Bergin, L., ja S. Walsh. 2005. „The Role of Hope in Psychotherapy with Older Adults“. *Aging & Mental Health* 9 (1): 7–15.
- Cornwall, Susannah. 2013. „Conclusion“. *Theology and Sexuality*, 146–64. London: SCM Press.
- EELK Perekeskus. 2016. „Konverents ‘Eesti perevägivalla lugu – eile, täna, homme’“. EELK Perekeskus. 19. detsember 2016. <https://perekeskus.eu/konverents-eesti-perevagivalla-lugu-eile-tana-homme/>.
- . 2019a. „Löömatu teekond. Sotsiaalprogramm meestele“. EELK Perekeskus. 8. august 2019. <https://perekeskus.eu/14688/>.
- . 2019b. „EELK Usuteaduse Instituut kutsub 21.09.2019 peretöölasele täiendusõppe kursusele ‘Paarisuhte ehituskivid’“. EELK Perekeskus. 11. september 2019. <https://perekeskus.eu/eelk-usuteaduse-instituut-kutsub-21-09-2019-peretoolasele-taiendusoppe-kursusele-paarisuhte-ehituskivid/>.
- . 2019c. „Tartus alustab naistele suunatud vägivalla katkestamise grupp“. EELK Perekeskus. 8. november 2019. <https://perekeskus.eu/tartus-alustab-naistele-suunatud-vagivalla-katkestamise-grupp/>.
- . 2020. „Grupitöö“. EELK Perekeskus. 2020. <https://perekeskus.eu/teenused/grupitoo/>.
- Eesti Kirik. 2017. „Miks vägivald armastab vabadust?“. Eesti Kirik. 26. aprill 2017. <http://www.eestikirik.ee/miks-vagivald-armastab-vabadust/>.
- Epner, Eero. 2019. „Sest nad saavad“. *Eesti Ekspress*, 5. august 2019, alajaot. Eesti Ekspress, Kuum. <https://www.delfi.ee/a/86089669>.

- Kibuspuu, Karita. 2015. „Mida peaksin tegema, kui kogen kodus vägivalda?“ Teekäija. aprill 2015. <http://teek.ee/teemad/53-pere-ja-suhted/1533-mida-peaksin-tegema-kui-kogen-kodus-vagivalda>.
- Lawson, Jennifer. 2012. „Sociological Theories of Intimate Partner Violence“. *Journal of Human Behavior in the Social Environment* 22 (5): 572–90.
- McMullin, Stephen, Nancy Nason-Clark, Barbara Fisher-Townsend, ja Catherine Holtmann. 2015. „When Violence Hits the Religious Home: Raising Awareness about Domestic Violence in Seminaries and amongst Religious Leaders“. *Journal of Pastoral Care & Counseling* 69 (2): 113–24.
- Metropoolia. 2017. „Vägivallatu pere“. *Metropoolia : Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku häälekandja*, 12. juuli 2017. <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=metropoolia20170712.2.3.5>.
- Michalski, Joseph H. 2004. „Making Sociological Sense Out of Trends in Intimate Partner Violence: The Social Structure of Violence Against Women“. *Violence Against Women* 10 (6): 652–75.
- Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kirik. 2017. „Metropoliit Korneliuse kohtumine politsei kaplani ja Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku vaimuliku Tõnis Kargiga“. Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kirik. 15. august 2017. <http://www.orthodox.ee/548est.html>.
- Nason-Clark, Nancy. 2000. „Making the Sacred Safe: Woman Abuse and Communities of Faith“. *Sociology of Religion* 61 (4): 349–68.
- . 2018. „The Violence of Man Through the Beauty of Stained Glass“. *Religion, gender, and family violence: when prayers are not enough*, toimetanud Catherine Holtmann ja Nancy Nason-Clark, 109–24. *International studies in religion and society* 31. Leiden ; Boston: Brill.
- Nason-Clark, Nancy, Barbara Fisher-Townsend, Catherine Holtmann, ja Stephen McMullin. 2018. *Religion and Intimate Partner Violence: Understanding the Challenges and Proposing Solutions*. Oxford University Press.
- Paats, Merle. 2010. „Vägivald paarisuhtes - müüdid ja tegelikkus“. *Eesti Statistika Kvartalikirjandus* 3/10., 74–83. Statistikaamet.

- . 2017. „Lähisuhtevägivald ei ole ainult ohvri ja tema pere mure“. *Sirp*, 30. juuni 2017. <https://sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/lahisuhtevagivald-ei-ole-ainult-ohvri-ja-tema-pere-mure/>.
- Pettai, Iris, Ene-Margit Tiit, Lembi Ruubel, Jane Rist, ja Virve-Ines Laidmäe. 2016. *Perevägivald hind Eestis*. Tallinn: Avatud Eesti Ühiskonna Instituut.
- Pikkur, Tiiu. 2019. „Peapiiskopi üleskutse: palvetagem emadepäeval lähisuhtevägivald ohvrite eest - Eesti Kirik“. Eesti Kirik. 12. mai 2019. <http://www.eestikirik.ee/peapiiskopi-uleskutse-palvetagem-emadepaeval-lahisuhtevagivald-ohvrite-eest/>.
- Roosimaa, Viljar. 2017. „Arusaamad taasabiellumisest EKB Liidus“. Teekäija. november 2017. <https://teek.ee/teemad/52-opetus/2119-arusaamad-taasabiellumisest-ekb-liidus>.
- Rosenbaum, Alan, ja Penny A. Leisring. 2003. „Beyond Power and Control: Towards an Understanding of Partner Abusive Men“. *Journal of Comparative Family Studies* 34 (1): 7–22.
- Sotsiaalkindlustusamet. s.a. „Ohvriabi ja lepitusteenus“. Sotsiaalkindlustusamet. Vaadatud 17. november 2019. <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/ohvriabi-huvitis/ohvriabi-ja-lepitusteenus>.
- Straus, Murray A. 1973. „A General Systems Theory Approach to a Theory of Violence between Family Members“. *Social Science Information* 12 (3): 105–25.
- Straus, Murray A., Sherry L. Hamby, Sue BONEY-McCOY, ja David B. Sugarman. 1996. „The Revised Conflict Tactics Scales (CTS2): Development and Preliminary Psychometric Data“. *Journal of Family Issues* 17 (3): 283–316.
- Swahnberg, Katarina, Johanna Davidsson-Simmons, Jeff Hearn, ja Barbro Wijma. 2011. „Men’s Experiences of Emotional, Physical, and Sexual Abuse and Abuse in Health Care: A Cross-Sectional Study of a Swedish Random Male Population Sample.“ *Scandinavian Journal of Public Health*, oktoober.
- Tamm, Kaire, ja Stanislav Solodov. 2019. „Perevägivald“. Kriminaalpoliitikauuringud. Tallinn.
- TNS opinion & social. 2016. „Special Eurobarometer 449 - November 2016. Gender Based Violence.“ Brüssel: DG COMM.

- Veike, Ilona. 2006. „Kristlike töötajate kokkupuude lähisuhtevägivallaga“. MA, Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Viilma, Urmas. 2017. „Urmas Viilma: meestevastasest suhtevägivallast tuleks rohkem rääkida“. Postimees. Arvamus. 20. juuli 2017. <https://arvamus.postimees.ee/4182173/urmas-viilma-meestevastasest-suhtevagivallast-tuleks-rohkem-raakida>.
- . 2018. „Urmas Viilma: üle piiri minna on lihtne, piiri pidada aga väga keeruline“. ERR. 5. detsember 2018. <https://www.err.ee/882504/urmas-viilma-ule-piiri-minna-on-lihtne-piiri-pidada-aga-vaga-keeruline>.
- . 2019. „Urmas Viilma: ajast, mida arukalt ei kasutata, saab ajaprügi“. ERR. 4. detsember 2019. <https://www.err.ee/1010296/urmas-viilma-ajast-mida-arukalt-ei-kasutata-saab-ajaprugi>.
- Watts, Charlotte, ja Cathy Zimmerman. 2002. „Violence against Women: Global Scope and Magnitude“. *The Lancet* 359 (9313): 1232–37.

Summary

Intimate Partner Violence and Religion: Current State of Study and Initial Description About the Situation in Estonian Congregations Based on 5 Pilot Interviews

This bachelor's thesis looks into the complicated field of intimate partner violence (IPV) and its relation to religion. The aim of the thesis is to get a broader understanding of IPV and how can congregations help the victims and abusers. Moreover, the empirical part of the thesis is an initial description about the situation in Estonian congregations based on 5 pilot interviews with pastors and pastoral care workers. The thesis has 3 chapters: first two are theoretical and give an overview of the nature of IPV, including statistics concerning IPV in Estonia, and how religion mediates and shapes the violence and dealing with the aftermath. The third chapter is an empirical study about what kind of contact have pastors been in with IPV victims in Estonia.

First chapter covers what is IPV, what are the main challenges studying IPV, why is it important to study IPV and what is the situation in Estonia. IPV is abusive behavior towards one current or former spouse or partner by the other. IPV has many ways of expression, including physical, emotional and sexual violence and both women and men can be victims. However, women tend to be victims of more severe violence and therefore violence against women is more researched than violence against men. IPV is heavily underreported due to the fact, that victims don't understand or don't want to admit that they are being abused, different people define IPV differently, victims often feel ashamed. Broad-based research about IPV is presumption to raise awareness and zero tolerance in our society against IPV. Researching how religion affects IPV helps us to gain wider understanding of how IPV works and how to help more victims and abusers in their healing process. According to Statistics Estonia half 15-74 years old people with intimate relationship experience have at least once been victims of IPV. Three quarters of Estonians think IPV is a problem in Estonia.

Second chapter looks more into the relationship of IPV and religion. Research all over the world has shown, that religious families experience IPV as much as rest of the society. Since there are not many papers about IPV and religion in Europe or Estonia, then the second chapter is mostly based on research done by Nancy Nason-Clark and her

team in North-America. Researchers have found that many victims and abusers find reasoning for IPV within their relationship from religious rhetoric. Therefore, religion is not so much the cause of violence but it shapes how violence strikes in relationships. When pastors or other religious leaders don't have an idea how IPV works and what is the right thing to do in those situations then victims of abuse are in huge disadvantage. However, congregations can also be great help with victims and abusers because with the right help and awareness of the dynamics of IPV, congregations can be the sources of hope and resilience. Therefore, it is very important to also pay attention to training and raising awareness amongst clergy and contribute the building bridges between secular based help centers and churches. When religious congregations and secular workers work together more professional help is provided to victims and abusers of IPV.

The third chapter the empirical part of the study. Since this thesis is the base work for further research then the main aim was to test what to ask and how to conduct interviews with pastors in Estonia. Pilot interviews were half-structured and lasted around 30-50 minutes. Main topics included how much have pastors and pastoral care workers come in an encounter with IPV cases, how have they reacted or how would they react and what role does the church/congregation in their opinion play in the fight against IPV in general. Results showed that pastors in Tartu don't have much experience with IPV cases, but it is different in each congregation. Main results also show that pastors who are more familiar with the dynamics of IPV are also more likely to refer victims to other institutions or organizations for more professional help. IPV is usually not a topic in their congregation but all the respondents said, that churches do more prevention work.

In further research more attention should be paid to how the respondents themselves define IPV. More should be found out also about what kind of training respondents have received in the past (concerning IPV) and how important it is in their opinion.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

1. Mina, Pille-Riin Makilla, annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose, „Lähisuhtevägivald ja religioon: uurimise hetkeseis ja Eesti koguduste olukorra algne kaardistus viie pilootintervjuuga“, mille juhendaja on dr. Roland Karo, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Pille-Riin Makilla

08.05.2020